

TALÁLKOZÁSAIM **AZ ISTENEKKEKEL**

monográfia

írta: Bernáth Zsolt

2004.

Ajánlom Tamásnak, Lacinak, Zsuzsának, Ferinek
és mindazoknak, akik bemutatnak az Isteneknek...

TARTALOM

Először is az Istenekről pár szót, csak hogy helyére tegyük a fogalmat, melyet bátorkodom használni a címben, és majd még sokszor később is

Most pedig a bevezető, ami még mindig megértetni próbálja, hogy miről is szól ez az iromány
Keményedik a zene, bejön a „nehéz fém” meg a „kemény szikla”, mindez magyarul, ma már öregedő, helyütt ripacskodó rockerek tolmácsolásában

Te vagy a szívem, te vagy a lelkem, meg hasonlók, nem is beszélve arról az óhajról, miszerint örökké fiatal akarok lenni, meg egyéb romantikus sületlenségek

Totál-brutál korszak, avagy egy kis kitérő, mielőtt még a Menny kitárná kapuit, mindez szögekkel kivert hídon át

Megérkezik először a két magas hangú énekes, hogy aztán soha többé ne szabaduljak tőlük, vagyis mondjunk igent egy szuper csavargásra a múltban!

Három örült zseni következik, akiknek sikerült úgy istenigazából elszúrni a karrierüket, de hát tudni kell időben abbahagyni, mondják egyesek, meg másról is szó lesz

A lépcső a mennybe sziklakövekkel van kirakva, hogy a gyermek az időben ne tévedjen el. Hódolat, tisztelet azoknak az Isteneknek, akik lég hajóra szálltak és mély bíborba öltöztek

Dőljön a fal, tomboljanak és repüljenek a disznók, jön a Pink Floyd, avagy értekezés a watersizmusról

Be kell mutatnom az antisztárokat is: jön, jön, jön egy szőrös, féllábú bohóc a fuvolájával, egy markáns, egoista fiatalember, meg egy ijesztő maszkok mögé rejtőző srác, nem is beszélve kollégájáról, a kopaszodó, hózentrógeres dobosról

Két művész, hasonló hangulat, majdnem egykorúak, majdnem honfitársak, egy dal erejéig összetalálkozott útjuk a könnyűzene eme ritkán járt mezsgyéjén

Azért az amcsiknál is érdemes elidőznünk, fura zenészek vannak arrafelé, de sok a szent, annyi szent

Végül, itt a csúcs közelében következzenek azok, akik nyíltan felvállalták a Legmagasabb iránti elkötelezettségüket. Magyar földön vagyunk immár

A könyvben idézett dalok előadói és címei sorrendben

Felhasznált és ajánlott irodalom

Először is az Istenekről pár szót, csak hogy helyére tegyük a fogalmat, melyet bátorkodom használni a címben, és majd még sokszor később is

Az istenek nem a felhőkben laknak. Az istenek földiek, és hangjuk van, mondanivalójuk van, ami a rockzene nyelvén szólal meg. Több arcuk van, több inkarnációjuk. Nem egyediek ők, csak éppen másolhatatlanok. Nem fénylő lények, hanem barázdált arcú zenészek, énekesek, kiátkozott gitárosok és kócos dobosok. Öregemberek immár, akik valamikor a huszadik század közepén megteremtették a fiatalok nyelvét, az egyetlen szócsövet, ami egyetemes, a rockzenét.

Volt itt minden, ringó csípőjű énekes, ki maga sem hitte el, hogy isteni származású, és alkolba, drogba fojtotta lényét. Többen követték a példáját, mert nem bírták el a felelősséget, a kapott feladat súlyát és a kiválasztottságot.

Feltűntek sorban: rejtélyes jelmezbe burkolt férfiak és néha nők, hosszú hajú nyurga srácok, sátáni kultuszt maguk köré építő szelídek és szelíd arcú fenevadak. Vadak voltak, mert a huszadik század már nem reagált a zsoltárookra és nem olvasott. Így ők üvöltöttek, sikoltottak, költeményeiket akkordokba sűrítve, rímekbe kiáltva tolmácsolták. Benne volt a szikla, a gördülő kő, az őszinte harag és erőszak. A szépség, a szerelem, a fájdalom. Az élet, a reménytelenség, a hiábavalóság.

Tudták, hogy az örökkévalóságnak dolgoznak, nem hónapokra, hanem évekre, évtizedekre, eonokra alapoztak. Mert tudták, hogy a világba küldött hangok, dalok nem vesznek el. Tudták, hogy hivatásuk egy életre szól, erre születtek. Színpadra, erősítők, hangfalak közé, stúdióba születtek.

Megadatott nekik a pénz, a siker, hogy aztán meggyűlöljék mindezt, és harminc évesen megfogalmazzák, hogy mind hiábavaló. Többször feltámadtak, ahogy istenségeknek szokás. Többször eltemették őket, ahogy megint csak szokás, de a sírból is visszatértek, hogy jelezzék, valami történt a világban, ami mellett nem mehetünk el, amit nem tagadhatunk le és ami velünk él.

Többször oltottak ki és mentettek meg életeket, mert ez volt a dolguk. Több embert tettek átkozottá és vágyakozóvá egész életére, csak hogy megmentsek a kárhozattól, az ürességtől, a haláltól. És több embert vittek a halálba, hogy megmentsek az élettől.

Hangjuk volt. Magas, angyali, vagy éppen mély, rekedt, csak üvöltésre képes hang. Zavaros tekintet, nyughatatlan élet, mámoros napokkal körített évek. Ez jutott nekik. Nem ígértek semmit, csak amit az istenek szoktak, hogy mindig itt lesznek. Időben gondoskodtak róla, hogy mindig itt tudjanak lenni.

Rájuk fogták, hogy sátánisták, hogy éjt hoznak. Igazuk volt a káromlóknak. Mert az istenek összefognak az ördöggel is, ha kell, megkísértenek, ha kell, és jelmezt is váltanak, ha kell. Az istenek megszületnek és meghalnak, ha kell. Megríkatnak és feldühítenek, ha kell. Mert valódiak.

Lassan elmúlnak, feladatukat bevégezték. Dalok maradtak, mint termékek a piacon.

Köszönet értük.

Most pedig a bevezető, ami még mindig megértetni próbálja, hogy miről is szól ez az iromány

Hamar találkoztam a rockzenével. Kikerülhetetlen volt, hiszen zene mindenhol szól. Nyitott ablak mindenhol van, ahonnan tavasszal, nyáron süvítenek kifelé az aktuális slágerek, néhol keményebb rockdalok dübörögnek, máshonnan szelídebb, „romantikusabb” számok csusszanak ki ragadósan a párkányon, és az sem kizárt, hogy klasszikus zeneszerzők dallamai ébresztetik az utca fáit.

Nem kerülhettem ki én sem, volt rádiónk, volt magnónk, és alapvetően muzikális szüleim is gyakran üzték el a napok gondjait háttérzenével. Nem voltak ők egyik együttesnek sem rajongói, könnyűzenei lexikon sem volt az agyukban, de nem lehetett nem tudni, hogy a Ma Baker az egy *Boney-M* sláger, vagy hogy a Yesterdayt a *Beatles* játssza. És persze tudósok voltak ők, mint minden fiatal a saját koruk magyar popzenéjében. Ha nem is fogalmazták meg, de *Révész Sándor* vagy *Varga Miklós*, a régebbiek közül *Bródy*, *Kóbor* vagy *Szörényi* jelentősebb személyiségek voltak számukra, mint a kor politikai vezetői. Csak éppen szolgáltatások maradtak mindezen előadók szüleim számára. Nem adtak frissítő energiákat, nem fogalmaztak meg célokat, nem gyűjtöttek fényt. Szüleim nem vették az adást. Ebben (is) különböztem én tőlük.

A *Hungáriára* és *Fenyő Mikire* emlékszem. Este volt, anyámék a nagyszobában, én a kishobában, a konyhában pedig szólt a kisorádió. Furcsa valakinek ez az idill? Az nem lakott a hetvenes években panelházban... Szóval egyszer csak anyám rohan ki a szobából, megragadja a kisorádiót és bőszen rakja-tolja a vétel szempontjából a legelőnyösebb pozícióba. Egyazon mozdulattal hangosítja is. Közben arcán az a kifejezés, amit csak a nagyon jó dolgok elismerésére tartogatott. Apám is megjelent ekkorra a maga flegmaságával - hiszen őt holmi zene nem hozhatta ki megszokott hangulatából - és hümmögve adta értésünkre, hogy jó az anyag, ami a készülékből áramlik kifelé.

*Kitört a pesti limbó-láz
Mindenki örült limbót ráz...*

Ez volt a Limbo-hintó egyébként, amit sokat találgattunk, hogy mi a fene, mignem egyszer sikerült látni a dal videoklipjét a magasugró léccel, ami nyilvánvalóvá tette, hogy itt bizony le kell menni hídba. Ment is az egész ország, míg az idősebbek nem értették, hogy mi ez a hülyeség, köztük nagyszüleim. De az ifjabbak - jókora időzavarral küzdve - bőszen nyomták a *Hungária*-féle megkésett rock and rollt, twistet és hasonlókat. Ki hitte volna, hogy *Fenyő Miklós* (igaz jókora táskákkal a szeme alatt), de még a 2000. év után is sikeres rock-esteket tart majd Magyarországon?

Valahol itt kezdődött, legalábbis nekem. Azóta persze megtudtam, hogy a rockzene jóval korábban, az ötvenes évek közepén született, és mire jómagam felfedezhettem az Istenekeket, azok egy része már el is távozott az örök koncerttermekbe, más részük meg már vissza is jött, mindenesetre sokan temették már ezt a fajta muzsikát. De én itt, ezen a ponton, kb. 8-10 évesen csatlakoztam be a monumentális folyamba, amelynek egyik ágában a dallamos discozene üvöltött, éltetve a szórakozást, másik áramában pedig hosszú hajú gitárosok sikoltották világgá nézeteiket az élet árnyékosabb oldaláról.

E rövidke munka nem lesz dokumentum-, sem tudományos értékű esszé a könnyűzenéről. Ilyesfajta írásokat többen is elkövettek már előttem, meghökkentően alapos kutatómunkát végezve egyébként e majdnemhogy áttekinthetetlen zenei műfajról. A címben ígértek szerint

csupán egy útikönyvet szándékozom írni egy utazásról, amely volt talán annyira kalandos, mint egy közel-keleti túra, még ha veszélytelenebb is némiképp. Amit láttam, hallottam, éreztem, megosztom önökkel. Remélem, lesz aki ismerősnek talál pár helyszínt, emlékművet, és örül, hogy én is otthagytam kéznyomomat a talapzaton. Mint minden élmény, ez is szubjektív lesz, és megeshet, hogy elkerülte a figyelmemet egy-egy nemesebb útszakasz, épület, vagy ínycsebb étterem. Szabadkoznom kell emiatt, ámde biztatólag közlöm, hogy nem végeztem még be utazásomat. És bár úton vagyunk már, mégis most kívánok csak kellemes utazást.

És persze köszönöm, hogy velem tartanak.

**Keményedik a zene, bejön a „nehéz fém” meg a „kemény szikla”,
mindez magyarul, ma már öregedő, helyütt ripacskodó
rockerek tolmácsolásában**

Talán az *Edda* volt az. És az a sáros bakancsos album, amely egy valószínűtlenül lágy hangú énekes nosztalgikus, visszaemlékező szavaival kezdődött:

*Karodon vittél évekig
Akaratod rabja voltam
A vágyak bennem egyre nőttek
Elfelejttem, hogy kölyköd voltam
Hiába hívnál megtört szívvel
Elnyeltek a sűrű városok
A tűzfalakra írtam éjjel:
Engem ne várjatok!*

Nem is sejtettem, hogy ez a hang, ez az énekes még hosszú évekre elkísér majd és évtizedekkel később is jelentenek még majd valamit aktuális sorai. De ekkortájt még csak éppen hogy elkezdődtek a nyolcvanas évek, én tíz éves sem voltam, és sűrűn hallgattam ezt a dalt is, meg egy rémisztő másikat is ugyanettől a zenekartól és mint később beazonosítottam, ugyanerről az albumról.

*Zúg a szél...
A keselyű még él
Fölötted kering
Csak azért, hogy félj...
... Bárhová is mennél
A félelem ott lesz veled!*

Olyan volt, mint egy átok. Nagyon féltem ezektől a soroktól, de mégis sokszor eljátszottam játékkatonáimmal a dalszöveg történetét. Az égből lecsapott egy acélmadár és elragadta az embereket, ennyi maradt meg, ennyit láttam a dalból. És persze idézhetném még, ott volt a toronyban felejtett katona, a hűtlen, aki elhagyta földjét és szeretteit, megannyi figura az azonosulásra. Nem magyaráztam a vonzódást, nem is értettem, de évekké később döbbenet olvastam, hogy amikor ez az együttes felbomlott, több tini lett öngyilkos, merthogy elvesztették az egyetlen kapaszkodót az életbe, az egyetlen reményt. Visszagondolva, hogy nekem kisgyermekként mit jelentettek ezek a dallamok és sorok, ha nem is elfogadom, de megértem ezen kamaszok tettét. És persze szomorú, hogy ilyesmi történhet. Nem az, hogy egy egyszerű rockegyüttes ilyen fogódzót nyújthat az élethez, hanem hogy más nem nyújtja ezt sok esetben, olyasvalakik, akiknek nyújtani kéne, úgymint a szülők, a család, illetve a környezet.

Az *Edda* valószínűleg egyike volt azon kevés magyar rockegyütteseknek, melyeknek valóban helyük adatott a magyar rock-panteonban. Sajnálatos, hogy eme nagyszerű formáció, amely olyan frontembereket mondhatott magáénak, mint a karizmatikus énekes *Pataki Attila*, és az érzékeny, mégis kemény gitáros-szerző *Slamovits István*, amilyen üstökösszerűen tűnt fel a rockzene egén, ugyanilyen hirtelenséggel tűnt el onnan, hogy aztán egy erős, ámde mulékony visszatérés után önmaga-emlékzenekarává korcsosuljon a kilencvenes évekre.

Mindehhez csak az kellett, hogy az energikus, lelkesítő énekes belefussadon saját dicsőségébe, és önparódiává válva legyen nevetség tárgya a legmélyebb színvonalú szórakoztatóműsorokban, és hogy botrányos, dalszövegeivel ellentétes életformájával zuhanjon a hiteltelenségbe. Mindez még nem vesz el abból, hogy hosszú évekig tinik százezrei énekelték dalaikat. Mert sokféle életérzést fogalmaztak meg. Ha éppen szerelmes voltam, találtam nem egy dalt, amely felemelt:

*Minden érzés, amit adtál
Jó volt nekem...*

Ha úgy éreztem - és melyik kamasz nem érez így olykor -, hogy becsaptak, elhagytak és egyedül vagyok, egy másik dal szólított meg:

*Belül keresek kapaszkodót
Hogy ne zuhanjak nagyot kívül
Az élet jobbik része
Most elkerül...
... Hajsztam azt a szót
És amit takar: barát
Olyan lett a vége
Mint egy paródia!*

És amiért még nagyon szerettem Patakit, hogy remek átvitt értelmű szövegeket tudott írni, amelyek értelmezéséhez nem volt szükség irodalomtanárra:

*Ez a színház, és özönlik a nézősereg
Valami nagy dolog készül,
Beszélnek, rebesgetik
Fantasztikus darabot írt egy fiatal író
És nincsenek benne közhelyek
De milyen színház ez, amiről meséltél
Becsaptál, hisz elfogytak a szerepek
Rendező úr, ön nem teszi a dolgát!
Elkoptak a nagyreményű deszkák...*

Mindezek tudatában valódi illúzióvesztés volt látni Pataki Attilát, amint évekkel később zöld sztreccsnadrágban csinál magából bohócot a színpadon, és koncertjein remek szövegeit *oh, yeah, alright, ooooh* felkiáltásokkal töri meg, teszi tönkre. A tagok változásával, illetve a jó ötletek elapadásával a lemezek színvonala elképesztő mértékben csökkent, a rossz kritikák és a kitartó rajongók száma pedig fordított arányosságban változott. Az igazi *Edda*-értékeket az elfelejtett, kis időre köddé vált gitáros, *Slamó* vitte tovább és lepett meg többek között engem is fantasztikus új dalokkal későbbi éveimben. De még nem tartunk ott.

1984 fontos év volt. Ekkor kezdődött barátságom Szentkúti Tomival, aki fölöttünk lakott egy emelettel és több mint két évvel volt idősebb nálam. Tomi állandó közelségben élt a rockzenével, míg én csak áttételeken keresztül ismertem pár dalt. Ő bátyjával sűrűn előfordult a városunk vidámparkjában rendszeresen megrendezett koncerteken, pár *Iron Maiden* jelvény is helyet kapott a kabátján. Ő már nevéen nevezte és tudatosan hallgatta a menő rockbandákat, míg én nem tettem különbséget a rádióból áradó különféle számok között, csupán érzelmileg reagáltam különbözőképpen a dalokra. Szóval, kezdtünk összejárni, majd egy szép napon

Tomi elővett egy dupla lemezt, az egyik korongot felhelyezte ramaty lemezjátszójára és közölte: - Hallgasd meg ezt a hangot!

*Nem kérdem én
Anyád hol szült világra
Nem kérdem én
Apád ki volt
Csak egyet kérdezek
A válaszra várva
Rabok legyünk vagy szabadok?*

Mindehhez egy rekedt, „ösmagyar” orgánus, aki brutálisabb volt, mint *Pataki*, és aki úgy énekelt, mintha vérévé vált volna a hangja. *Vikidál Gyulának* hívták persze, mint mindenki tudta, és én hamarosan István a király rajongó lettem. Minderre még ráfejt a mozifilm megtekintése is, és ez a hosszú hajú, agresszív, határozott, útmutató énekes máris megtestesítette azt a férfi-ideált, amit környezetemben hiába kerestem. Valószínűleg többek között ennek köszönhető sikerét ő is, mint Koppány vezér és mint a *Pandora's Box* együttes frontembere. Mert persze nem tudott hozzám nem eljutni az akkoriban világot rengető két sláger sem, a Radics Béla emlékére íródott dal:

*Állok ott, ahol a szobádban
Bíbor köd szítál
Csillagok hullnak
Születnek újak
És te messze jársz...*

és az a szám, amelyet oly sokszor hallgattam kiskamaszként, amikor fájt valami, amikor egyedül éreztem magam, és amikor erőre volt szükségem:

*Vágtass velem
Ha szomorú vagy
A zene talán majd átsegít...*

Hát igen. Átsegített. Az István a király egyébként kitermelte a maga sztárjait. *Varga Miklóst*, akinek Európa c. egyetlen slágerét még a rendszerváltás után is előadta párszor, főleg a parlamenti választások időszakában, és akkortájt, amikor világossá vált, hogy „visszatérünk” Európába. A figyelmes olvasó észreveheti az idézőjelet, amelyet nyugodtan értelmezzen úgy, mint az idézőjeleket szokás...

Én pedig köszöntem szépen, lassan elmaradtak a keményebb dalok, maradt egyedül az *Edda*, mint mentőöv az élet zavaros vizében. Kisvártatva egy újabb örületben mártóztam meg, az eurodiscoban. Eme stílusirányzat következett ugyanis a palettán, ami megfelelt a dallamok, az édességek iránt felmerült igényeimnek, és persze elkerülhetetlen velejárója volt a kamaszkori diszkóbajárásnak, mint társas tevékenységnek. Vagyis kitárult a világ, elmosódtak az országhatárok és hosszú időre megfertőzött az európai (és mint nem volt nehéz rájönni főleg német) popzene. Amely fénykorát élte a nyolcvanas évek közepén.

**Te vagy a szívem, te vagy a lelkem, meg hasonlók, nem is beszélve
arról az óhajról, miszerint örökké fiatal akarok lenni,
meg egyéb romantikus sületlenségek**

Az előképzettség a *Boney-M* volt, meg talán az *Abba*, bár ez utóbbi valamiért soha nem tudott igazán közel kerülni hozzám. A *Neoton* próbálkozásai is bejöttek olykor, hiszen ők menetrend-szerűen szállították az éppen aktuális mániák dallá gyúrt megfelelőit, ki ne feledné (!) a Sandokan-sorozat főcímdallára komponált azonos című nótát diszkóritmusban. Szóval, mielőtt még észbe kaphattam volna, máris a fülemben csordogált egy lassúszerű dal, egy randa énekes-sel, amely rendkívül menőre sikeredett. Voltam vagy hatodikos általános iskolás és Szabó Ricsi barátom mutatta meg büszkén a művet:

*A menny várhat
Csak az ég jelent vágyat
Reméled a jót
De a rosszat várod
Bombát dobsz, vagy megtagadod?
Örökké fiatal akarok lenni...¹*

Egy fiatal trió adta elő mindezt, akiket *Alphaville*-nek hívtak. Teljesen beléjük szerettem, azon kevés zenekar közé tartoznak, akiket e sorok írásakor is szívesen hallgatok, noha szigorúan csak a korai, tinikorban megszeretett dalaikat. Ennek oka lehet az a mély bevésődés, amely összehozza bennem a régi dalt a régi életérzéssel, de az sem kizárt, hogy jelen zenekar mostanság nem nyújtja már azt a minőséget, amelyet fénykorában. Én ez utóbbi felé hajlok, ismerve a csapat életművét.

Mai napság, amikor az egyes popslágerek beszerzése gyakorlatilag pár egérekattintás és máris letölthető a kívánt dal az Internetről, vagy elég felkeresnünk egy komolyabb zenegyűjtő barátunkat, hogy írja meg CD-re az óhajtott zeneszámokat, szóval így az ezredforduló után furcsa lehet az ifjabb korosztálynak hallani, hogy bizony mi még vadásztunk kedvenceink felvételeire. Több lehetőség is kínálkozott a slágerek becserkészésére. Állandó források voltak a kívánságműsorok a rádióban. Az egy-egy népszerűbb előadóra szánt idő nagyobb részét vette el a dalt kérő hallgatók felsorolása, mint maga a dal lejátszása, de megérte a kitartás. Hamar rászoktam erre a fajta életformára, merthogy ez az volt. Programjaimat, napi beosztásomat nagyban befolyásolták a popműsorok sugárzási időpontjai, különösen a hétfő (Kettőtől ötig) és a vasárnap délután (Poptarisznya) iránt váltam kórosan függővé, ámde kárpótlásul mindig frissiben birtokolhattam kedvenceim újdonsült felvételeit, amelyeket aztán bőszen másoltunk át egymásnak.

De maradjunk még az *Alphaville*-nél, mert fontossága természetesen túlmutatott egy sláger jelentőségén, legalábbis az én számomra. Három album erejéig tartottam ki mellettük, a második lemez pedig első walkmanem állandó vendége volt:

¹ Innentől jön majd pár eredetileg angol nyelvű dalszöveg is magyar fordításban. Ha a fordítót nem közlöm, az azt jelenti, hogy jómagam próbáltam magyarosítani a szöveget. Ahogyan ezt is. (a szerző)

Ezüst a Hold
Áramlik befelé
Az éjszakába
Eris, a hercegnő:
Szigetek ura ő,
Szikrázó nyomokat szór
A szeretet-házba
Vezesd hát oda
Mert most Isten is fejét
Arra fordítja!

Eme popslágerre nem jellemző szövegű dalból vajmi keveset értettem akkoriban, jóval később fedeztem fel, hogy ez a meghökkentően előnytelen külsejű német énekes nemcsak hogy kitűnően megtanult angolul, hanem meglepően érdekes dalszövegeket is tudott írni. Talán ez a folyamatos törekedés az igényességre vezetett odáig az együttes történetében, hogy érdeklenné vált a slágerlisták számára. Hasonló tragédia figyelhető meg az általam is szintén kedvelt norvég *A-ha* zenekarnál, a cukros daloktól a komolyabb, jobban hangszerelt, nem ritkán akusztikusabb számok írására törekvés vitte a csapatot a süllyesztőbe, ahonnan nem könnyen tudtak ismét rádióközelbe kerülni. Az ok talán az lehet, hogy a komolyabb zene és klasszikus rockbandák iránt rajongók tábor a tüntetően nem vett tudomást a tingli-tangli tinicsapatok „művésziességeiről”, a popperek meg fanyalogva fogadták a „komolykodást”.

Így nem jöttek be se az *Alphaville* komolynak szánt lemezei, sem az *A-ha* kilencvenes évekbeli stílusváltása, egyedül a *Depeche Mode* tudta magát eladni később keménynek szánt gitárzenéjével még a szintipophoz szokott rajongói körében is. Itt persze a zenén túl a „feeling”² is szerepet játszott, a *Depeche Mode* és *Cure* kategóriájú együttesek más igényt is kielégítettek a szórakozáson túl, míg a korábban említett csapatok csupán az időt segítették múlatni.

Mint a slágerzenében az jellemző, egymást érték az egylemezes sztárocskák, akiknek azért nem ritkán sikerült maguknak évtizedekre helyet biztosítani az éterben, és dalaik folyamatosan áramló jogdíjai hosszú évekig növelhették bankszámlájukat. Vagyis: sikerült beletrafálniuk és örökzöldeket alkotniuk. Nem lebecsülendő teljesítmény, még akkor sem, ha megkérdőjelezzük ezen dalok értékét. Ilyen hullócsillag volt *Falco* Ausztriából, vagy *Limahl*, akinek egyetlen slágerét a Végtelen történet c. film tette tartóssá, de említhetnénk a *Cutting Crew* egydalos zenekart is, éppúgy mint a német *Opus*-t a Life is life-fal.

És volt még egy csapat, pontosabban egy dal, amit egyszer hallottam-láttam a tévében, aztán évekig vadásztam rá, majd megszereztem, továbbra is a zenekar tisztelője maradtam, és most is büszkén őrzök tőlük egy párperces koncertrészletet videón. A bandát úgy hívták, hogy *Talk Talk*, és volt egy jellegzetes, rögtön felismerhető hangú énekesük is, aki még a kilencvenes években is ott ült a sötét erdő közepén - egy videoklipben természetesen -, körülötte kíváncsi, szemüket meresztgető állatok, és arról énekelt, hogy:

² Feeling: ez a gyakran használt szó, amely „érzés”-t jelent, meglehetősen furcsán épült be a magyar nyelvbe, mint annak kifejezése, hogy hangulat, életérzés, stb. Így illetünk manapság már sajnos minden olyan belső folyamatot vagy benyomást, amelyre nem találunk szavakat, de okolunk is vele bizonyos tevékenységeket szintén magyarázat hiányában: „csak feelingből ültem be az étterembe”, például. A szóhasználat kicsúcsosodását jelenti a „feelingérzés” kifejezés, melyet szintén hallottam már, valószínűleg olyan emberek szájából, akik szeretnek idegen szavakat használni annak jelentésének ismerete nélkül. Az „inkább ezt és ezt preferálom” kifejezés is ebbe a kategóriába tartozik, de ennek most nincs köze értekezésünkhöz.

Az élet olyan, amilyenné teszed!

A teljes dalszöveg sem volt ennél több, mentségére szolgáljon, hogy ehhez valóban nincs mit hozzátenni. Szóval buli volt ez a javából, és ekkor még be sem jött a *Modern Talking*!

De aztán bejött az is. Sokan a vájtfülűbbek közül már akkor viszolyogtak a két fiatalembertől, amikor még a csúcson voltak, igazuk volt vagy sem, hát... idősödő fejjel tökéletesen megértem azt az álláspontot, miszerint eme duónak semmi keresnivalója nem volt a világ popzenéjében, és ha józanul megnézem dalaikat, mondhatom, így is van. De sem józan, sem zenekritikus, sem vájtfülű nem voltam a nyolcvanas évek közepén. Voltam viszont kamasz, érzelmes(kedő) és discozene-rajongó. Mi más lehetett volna az elsőszámú kedvencem, mint a *Modern Talking*? Úgyhogy most erről lesz szó. Felháborodottabb olvasók nyugodtan kihagyhatják ezt a részt, hiszen amint a mű címében ígértem, hamarosan az Istenek is jönnek. De Jézust sem tizenkét éves korában merítették alá, ugyebár...

Az idő igényesít, jöttem rá. Sok komoly zenehallgató érzett gyomorfacsaró tüneteket, amikor a nyolcvanas években, a rádióban felcsendültek bizonyos előadók bizonyos számai. Ugyanezen, bár idősödő lemezgyűjtők gondolnak most nosztalgiával vissza ezen dalokra, ismerve már, hogy merrefelé változott a popzene az ezredforduló után. És meglepődve veszik észre a szaxofont, a dallamot a régi popslágerben, szemben a mai zenék géphangjaival. És hálások mindezt. Majd persze kikapcsolják, de ez most mindegy. Szóval ismét nekifutva: *Modern Talking*.

Érdekes módon valakinek fel kellett hívni a figyelmemet a zenekar létezésére, magamtól nem bukkantam rá. Szintén a korábban már említett Szabó Ricsi barátom dobott meg egy dallal, meg egy jelvényel, amely két fiatalemberhez kötődött, egy vigyorgó szökéhez és egy vigyorgó barnához. Holott ekkor a zenekar már két lemezt is magáénak tudhatott, a teljesítmény nagyságát némiképp rontotta a tény, hogy fél éven belül követték el mindkét albumot, és hogy ezen szokásuk végigkísérte három éves pályafutásukat. Élesebb eszű olvasók már tudják is, hogy hány nagylemezt készített a duó fennállása alatt...

A „főisten” (most idézőjelben az értelmezés pontossága miatt) *Dieter Bohlen* az a mágus volt, akit rengetegen irigyeltek, fújoltak úgymond könnyű sikerei miatt. Holott *Bohlen* egy rockbandában kezdte pályafutását és pár sikertelen lemez után döntött úgy, hogy nem vonul be a rockklasszikusok közé, sokkal inkább és szívesebben lesz rutinból dolgozó slágergyáros és -következőképp - milliomos. Mindennek okán kitalált egy szinte önműködő dalstílust, valamint szerzői módszert, és az elkövetkezendő tíz évben Európa-szerte sikeres lemezeket gyártott először saját együttesének, majd más előadóknak, később saját magának. Elismerés érte. Dallamai hasonlók voltak, szövegei sablonokból, előre gyártott, sekélyes értelmű mondatokból és állandó rímekből álltak, számaira a könnyedség, sziruposság, refréncentrikusság és táncolhatóság volt jellemző. Mindez elég volt ahhoz, hogy kiépítse birodalmát. De, hogy a szerencse mennyire forgandó, azt saját duójának példája bizonyította a legjobban.

A *Modern Talking*ot kezdetben rajongók százezrei fanatizálták, dalaik az európai slágerlisták élén tanyáztak és milliós példányszámú lemezeket adtak el. Az angyalian nyálas (bár vitathatatlanul képzett) hangú *Thomas Anders* (érthetetlen, hogy miért nem eredeti nevén lépett színpadra, ami *Bernd Weidung* volt...) tiniideál lett, dacára némiképp nőies, vagy inkább mondjuk így, férfiatlan megjelenésével. A zenekar jelenséggé, divattá vált, és mint az lenni szokott, mindez hamar átfordult a másik oldalra. Egyszer csak „ciki” lett az énekes nőies viselkedése (a „homokos” jelző sűrűn jelent meg nevével kapcsolatban), dalaik a gyermekdalok szintjén popularizálódtak, és magyar nézők is szemtanúi lehettek, amint a német *Peter's Pop Show* egyik adásában a közönség szabályszerű tüntetést bonyolított a zenekar ellen. Aztán az egyértelmű sikertelenség és két tag közötti folytonos harc oda vezetett, hogy a nyolcvanas

évek meghatározó discocapata feloszlott. *Dieter Bohlen* tovább folytatta dalai gyártását, amelyeket maga adott elő, sikerrel egyébként, *Thomas Anders* pedig belépni óhajtott a zene nagyjai közé és igényes hangszerelésű, komolyabb dalokkal igyekezett megtölteni első szóló-lemezét. Amelyek - a fentebb sorolt okok miatt, ami a tingli-tangli előadók művészi próbálkozásával kapcsolatos - senkit sem érdekeltek.

Az olvasó talán felteszi a kérdést, hogy miért nem idéztem ezúttal ízelítő dalszöveget a zenekar repertoárjából. Ne tegye fel ezt a kérdést.

De azt el kell mondanom, hogy nekem mit jelentett a zenekar és hogy miért volt mégis nagy jelentőségű az életemben, leszámítva a kikapcsolódást. Szóval jómagam ugyanúgy reagáltam a zenekar léteire, mint a rajongók többsége: megveszttem a számokért, lepadlóztam, ha a két figura feltűnt a tévében, gyűjtöttem a plakátokat, cikkeket és tapétáztam velük szobám falát, no és persze halálos ellenségemnek tekintettem mindenkit, aki történetesen nem kedvelte a csapatot. De ami hosszú távon a legfontosabb volt: elkezdett érdekelni, hogy mit énekel ez a két srác, és kezdtem magánszorgalomból angolul tanulni. A *Modern Talking* dalszövegei kiváló nyelvleckéknek bizonyultak. Kellően egyszerűek voltak, a négy alap igeidőt használták, és még azt az elvet is követték, hogy ismétlés a tudás atyja. Korábban nem említettem, hogy Tomi barátom ekkortájt már feledte rocker múltját és csatlakozott hozzám discoimádatomban, így ketten fordítgattunk, tanulgattunk. Mindez nem elhanyagolandó tevékenység volt, ha azt nézem, hogy jóval később kenyérkeresetemmel függött össze az angol, dacára, hogy iskolában soha nem nyílt alkalmam tanulni ez a nyelvet. Ez volt tehát a mellékes hatás, mi ketten Tomival pedig - talán megelőlegezett hálából - mindvégig kitartottunk az együttes mellett, még feloszlásuk után is nagy becsben őriztük a lemezeket. Első CD-m a *Modern Talking* első albuma volt egyébként.

A történet érdekes és elképesztő lezárása, hogy 1998-ban, a zenekar feloszlása után tizenegy évvel a két, már igencsak sikertelen discoveterán újra egymásra talált, majd az elkövetkezendő öt évben ismét sikeres nagylemezek sorát produkálták, mint nosztalgia-zenekar. És persze újfent milliókat kerestek...

Tinikorom másik nagy kedvence volt az *R-Go*. Hát persze. *Szikora Robi*, akinek megítélése szintén szélsőségesnek mondható. Mindamellet, hogy zenei pályafutása nem úgy kezdődött, ahogyan az a kilencvenes években tipikussá vált, vagyis jelentkezem egy tehetségkutatóra, ahol majd kitalálnak, megformálnak, eladnak, majd elsüllyesztenek, nem. *Szikora* dobolni tanult, sőt más hangszereket is többé-kevésbé haszonnal vett kézbe. Ő lett aztán a már említett *Hungária* együttes dobosa, aki aztán énekhangjával és ficsúr megjelenésével is elkápráztatta a tiniket és az idősebb korosztályt is. Az *R-Go*, mint a *Hungária* egyik és talán legsikeresebb utódzenekara, pedig valami egészen újat produkált a magyar popzenében. *Robi* összerántott pár addig ismeretlen zenészt, és könnyű, napsütötte, latin ritmusokkal tarkított örömmzenélésbe kezdtek. A dalok nem nélkülöztek némi humort is, köszönhetően *Szikora* nyelvi leleményeinek, mint például az alábbi dalban, amely egy alacsony férfi a szerelem körül lévő dilemmáiról szól:

*Tudom, hogy nem vagyok tipikus kosarazó
De azért fáj,
És nem hittem volna, hogy kikosarazol*

Persze azért nem szükséges *Robi* pajzsra emelni bizonyos költői nagyságok mellé, de talán mégis megérdemel némi dicséretet, ami az akkori popzenéhez képest értékelhető frissességét illeti.

*Az élet tenyerén
Megrágva s kiköpve ülök én
Semmi baj velem
Bezárta szívemet a tél*

Eme dal volt egyébként a kedvencem, meglepő módon nem *Szikora* adta elő, hanem a zenekar háttérben tökéletesen megbúvó szelíd billentyűse, aki - gyanítom - írta is a nótát. S nem lehet nem megemlíteni másik kedvenc soromat sem:

Egy könnycsepp nagytáncos zöld szemét...

Szóval az *R-Go* ugyanúgy végigkísérte tinikoromat, mint az *Edda*, és nem is volt nagyon más magyar zenekar, akik kimozdították volna őket pozíciójukból. Nem volt éppen előnytelen az sem, hogy az *R-Go* mindig előben játszott fellépései alkalmával, mint ahogy azt 1987-ben egy dunaújvárosi bulin megtapasztalhattam, majd tizenhat évvel később egy felemás szülinapi koncert is bebizonyította ezt, ahová Tomival tiszta nosztalgiából mentünk el, már mindketten túl a harmincon. *Szikorának* volt még egy nagyszerű húzása, Így jácctok ti címmel megjelentetett egy paródialemezt, melyen kora legnépszerűbb magyar együttese stílusában mutatott be dalokat, a szakma elsápadt a szégyentől, merthogy sok esetben a számok jobbak voltak, mint az eredeti előadók saját dalai. És hol volt ekkor még az *Irigy Hónaljmirigy* elnevezésű szégyenfolt, mely zenekar pályafutásáról egyetlen *Dire Straits* dal címe jut eszembe: Money for nothing, vagyis Pénz semmiért...

Az eurodisco csillagának leáldozásával zenerajongásom terében megerősödött egy korábban már kedvelt csapat pozíciója, mely aztán gimis elsős koromban (több ilyen volt, ez az első első osztályt jelenti éppenséggel) át is vette a trónt egy időre. Ez volt a brit *Pet Shop Boys* duó, akik egy dalszövegükben nyíltan kijelentették, hogy utálják a rockzenét és imádják a discot. Eme, később általam megbocsájthatatlannak tekintett nyilatkozat ellenére roppant mód megkedveltem a csapat dallamos, szintetizátor alapú zenéjét, a gyászos arcú énekes lány hangjával együtt. Mai napig őrzök egy válogatáslemezt, melyet akkor helyezek be a lemezjátszómba, ha olyan zenére van szükségem, amely mellett tudok akármit csinálni, anélkül, hogy a muzsika elvonná a figyelmemet. Az állatkereskedő duó saját dalain kívül feldolgozott egy *Elvis Presley*, valamint egy *U2* dalt is repertoárjában, mely cselekedetükkel alighanem kivívták a rockrajongók örök haragját, dacára, hogy az elsőként említett dal a világ összes slágerlistáján hetekre az első helyen vert tanyát. Évekkel később, miután már hátat fordítottam az együttesnek, még többször hallottam őket feltűnni egy-egy új szerzeménnyel a rádiókban, majd a két srác öregedő fejjel ugyanúgy komolyodni kívánt, mint fentebb említett társaik, és sorsuk is ugyanaz lett, mint a többi nyugdíjas popzenekarnak, vagyis teljes közöny a közönség részéről, akik nem tápláltak érdeklődést a korábban zenélni nem tudó csapat unplugged-jellegű próbálkozásai iránt.

Furcsa jelenség is feltűnt a látókörömben egy zenekar formájában, úgy hívták őket, hogy *Depeche Mode*. Divat volt, és a divat túllépett a diszkókon és a rádióhullámokon. Dunaújváros utcái megteltek fekete ruhás, felnyírt hajú srácokkal, lányokkal, az elmebetegebbje kánikulában is bakancsot és bőrdzsekrit hordott, és komorabbak voltak ők, mint az őszi köd. Ők képviselték a közutált depesmódosokat. Jómagam kezdetben jócskán kedveltem a csapatot, érdekelt ez a mély énekhanggal megszózott dallamcentrikus zenei világ, hiszen nem állt távol akkori zsánereimtől. Ám a rajongótábor láttán némi ellenérzés támadt bennem az iránt, hogy engem is besoroljanak ebbe a fajba, így hamarosan lelkes *Depeche*-ellenes lettem és látványosan tüntettem a banda ellen. A *Depeche Mode* legközelebb az ezredforduló körül került be ismét az életembe, amikor már a zenekar tagjai is túlléptek a tinibálvány életkoron és gitárcentrikusabb, bár

depressziósabb dalokat kezdtek el produkálni. De nem jelentettek ekkor sem többet, mint hangulatzenét borongósabb, vörösbor melletti estéimhez, és akkor is csak rövid ideig. Meg jól szóltak, ez vitathatatlan, remek hangmérnököket sikerült leszerződtetni produktumaik előállításához.

1987 táján, éppen a krumpliföldeken hajtottuk halálra magunkat, már amennyire diákok agyon szokták magukat hajtani a krumpliföldeken, szóval egy bizonyos dal szólt állandóan a fülemben, és értelemszerűen ezt megelőzően a rádióban. I just can't stop loving you, melyet akkori kifogásolható angol tudásommal csak nehezen tudtam megfejteni, de B. Tóth Laci elárulta a Poptarisznyában, miszerint a cím nem mást jelentett, mint azt, hogy: Nem tudlak nem szeretni. Érdekesebb volt a nóta előadója, bizonyos *Michael Jackson*, akinek betörése zenei érdeklődésembe egy új minőséget hozott. Az ő dalai - összehasonlítva korábbi kedvenceimmal - nem azonnal másztak be a fülembé, ennek eredményeképpen tovább is maradtak ott, és hangszerelésük is túlmutatott a szintetizátor és dob gép kombinációján.

*Jack*ót csodáltuk, a többes szám másik résztvevője Tomi természetesen, akivel ez az előadó volt talán az utolsó kedvencünk, ezután különböző irányokba kezdtünk el nézelődni újabb zenei felfedeznivaló ügyileg. A mánia már-már megközelítette a korábbi *Modern Talking* mániát, vagyis dalszövegek, posztterek, kitűzők, cikkek és egyéb kötelező kellékek, csak idő kellett volna, hogy befeküdjünk egy bőrbarnító, majd követve példaképünk szemmel látható gyors rassz-váltását, egy bőrfehérítő műtetre. A sors kegyelme folytán nem haladtunk párhuzamosan *Jacko* átváltozásaival, ami hasznos volt, tekintve, hogy az ezredforduló után mostanság valami meghatározatlan nemű, rasszú lényként vegetálnánk, és jó eséllyel pályázhatnánk a Majmok bolygója sorozat valamely epizód szerepére...

Szomorú volt látni egyébként, hogy azt az embert, aki többször jelölte önmagát királyi posztokra a popzene országában és a sajtó is ekként könyvelte el, 2000 után utolérte a végzet, miszerint a felnövekvő újabb generációk már nem istenként tekintettek rá, mint a nyolcvanas évek tinijei. Holott ezen ezredfordulós ifjak csupán azt tették, melyet az efféle korú emberpalánták jellemzően tenni szoktak, kitermelték a maguk sztárjait, példaképeit, és a „letűnt korok” bálványai számukra már csak nevetség, megvetés, vagy hiteltelenség tárgyai voltak. Így járt *Jackson* is, kiben az őt utólag megismerő tinik csak egy fura figurát láttak, aki úgy nézett ki, mint egy idegen a *Man in black*³-ből, és akiről csak annyit tudtak, hogy időről időre különböző botrányokba keveredik kiskorúak nemi szervének megtekintgetése ügyében. Mindezen pajkos pletykáknak, híreknek még nyomuk sem volt a nyolcvanas években, *Jacko* egymás után - még ha sokéves kihagyásokkal is - szállította remek nagylemezeit, melyek közül a *Thriller* volt talán a legjobb. A híres horroros-zombis videoklip pedig valódi szenzáció volt, de a többi dalt is szívesen hallgattuk. A híres *Bad* album sem maradt le minőségben elődjétől, és később is eljutott azért a fülembé pár dal, hiszen a szép dallamokra továbbra is nyitott maradtam. *Jacko* aztán egyre többet költött nagylemezei felvételeire, a reklámhadjáratok egyre harsányabbak lettek, csak épp a közönség fordult el az extravagáns sztártól. A sors iróniája, hogy e sorok írásakor utolsónak tekintett nagylemeze, amely *A legyőzhetetlen* címet viselte egy, a média és saját pszichológiai betegségei által legyőzött és padlóra küldött előadóművész nevéhez kötődött, aki már csak önmaga paródiája lehetett. Ő volt *Michael Jackson*.

³ A *Man in black* - Sötét zsaruk egy remek film, amely azt a nézetet próbálja népszerűsíteni a humor eszközeivel, hogy a világúrból érkezett idegen lények már évtizedek óta közöttünk élnek, nem is igazán titkolva kilétüket. Az alkotásban Michael Jackson is feltűnik, mint az egyik Földön élő ufonauta, a célzás bizarrságát pont elképzelhetősége adja, köszönhetően *Jacko* jelenlegi (2003) megjelenésének.

E könnyű fejezet lezárásaként meg kell említenem a változást. Amely kb. 1990-ben jött el. Ekkortájt még fanatikusan szerettem a diszkózenét. Ez a következőket jelenti: Járattam egy, a műfajhoz kapcsolódó magazint, amelyből az aktuális új dalok, előadók felől tájékozódtam. Szabó Ricsi barátommal rendszeresen tartottunk különböző bulikat általános- és középiskolákban, egyéb helyeken, és elég sok pénzt áldoztam rendszeresen arra, hogy megfelelő minőségben szerezzem be a legújabb slágereket. Ezenkívül komolyan fontolgattam a dolgot, hogy a disc-jockey pályára lépjek, hiszen úgy gondoltam, hiteles lehetek e minőségben a pódiumon. Szerettem és ismertem is a kor popzenéjét, ám mire lépéseket tehettem volna ez ügyben, elsodort a változás szele, és lassan-lassan már nem éreztem jól magam e kulisszák között.

Ekkortájt kezdett beszivárogni a köztudatba a hip-hop zene, a house, a techno és ezek ötvözei. Én pedig meglehetősen viszolygással reagáltam eme új stílusok megjelenésére, nem tudtam értékelni sem a zenét, sem az ezzel összefüggő külsőségeket. Ha visszaidézem azokat az utolsó percek, a következő előadók és dalok bukkannak fel emlékezetemben, mint még hallgatott kedvencek: Fénykorát élte *Dieter Bohlen* magánegyüttese a *Blue System*. A *Pet Shop Boys* is még szem előtt volt. *Thomas Anders* is első szólólemezával próbált betörni a piacra, és mintha ekkortájt jött volna elő a *Roxette* is. Hazai vizeken az új *Edda* kezdett éppen lecsúszni, *Szikora Robi* pedig éppen proletárosdit játszott, meglovagolva a máshogy fújó politikai szeleket. Szóval csupa-csupa árnyék a múltból, amely már nem elégített ki, így tudatosan vagy tudatalanul, de új utakat kerestem, új zenék, új stílusok megismerésére vágytam. Az Istenek azonban nem a jelenből, jövőből, hanem a messzi múltból kezdtek felém rohanni, és én csak kapkodhattam a fejemet és joggal tehettem fel a kérdést, hogy hol voltam eddig, hogy nem láttam a csodát.

Totál-brutál korszak, avagy egy kis kitérő, mielőtt még a Mennyi kitárná kapuit, mindez szögekkel kivert hídon át

Ilyen is volt. Voltam rocker is. Vagy inkább metálós, hogy pontosítsunk. Ez csak némi kitérőt jelentett, ugródeszkát, egyfajta szoktatást a gitárhoz, meg az élő zenéhez. Rongyos farmer, hosszú haj, benzingőzös ruha, ami motoros barátom, Frici társaságának velejárója volt. És persze sör, kocsmák, garázs, sőt még saját zenekar is. Minderről az alábbiakban értekezem egy kicsit.

Nem is volt rossz, sőt, hogy őszinte legyek, a világ minden kincséért sem hagytam volna ki. Középiskolás voltam és abban a szerencsében lehetett részem, hogy birtokolhattam (ha lehet ilyesmit egyáltalán birtokolni) egy Frici nevű srác barátságát. Fricc - ahogyan olykor neveztem - osztálytársam volt, és igazából senki sem értette, hogy mi a fenéért keressük mi folyton egymás társaságát. Merthogy ő rocker volt a *pokolgépes*, *metallicás* fajtából, én meg *Pet Shop Boys* jelvénnel fehér pulóveremen kezdtem meg a középiskolát. A többi négy fiú az osztályból szintén nem a döngölős zenét kedvelte. Zoli odavolt a *Vangelis*-szerű csobogó muzsikáért, Robi és Vasi diszkózott, Kálmán pedig botfülű volt. Frici úgy robbant be közénk kockás inggel és zöld katonai táskájával, mint egy vigyorgó kézigránát, és a második osztálykiránduláson a hat fiú már egy emberként rázta a fejét *Halloween*-re és törte ripityára a kollégium berendezését eközben.

Jómagam csakhamar hátat fordítottam a diszkózenének és vállaltan rocker lettem. Nem volt ez persze teljesen hiteles, de jól éreztem magam például *Alice Cooper* dalaitól körülvéve, amelyek szögeságyakról meg méregpoharakról szóltak, és az illető úriember azt a kifejező címet adta akkori albumának, hogy *Trash*, vagyis Hulladék. Sokfajta zenét vettem fel és töröltem le abban az időben, keresgéltem. Néha bírtam a gyorsabb, hörgősebb nótákat, néha nem. Eljutott hozzám pár lágyabb zenekar is, mint például a *Simply Red*, vagy a *Tears for Fears*, de rövidnyi kísérletezés után ejtettem őket. Éreztem, valami nem stimmel. Ez túl lágy volt, ez túl kemény, de egyformán semmitmondóak. Nem volt elég. Hosszabb időre a *Metallika* kötött le több okból is.

Vén fejjel - tizenhat évesen - végre beiratkoztam dobolni a helyi zenesuliba. Tanárom, Székely Zoli, aki egyébként zongoraművész volt és ezzel egy időben rockrajongó, sok mindent pótolt életemben. Tanultam tőle, felnéztem rá és csodáltam zenerajongását. „Nézd meg, ez hevimetál!!!” - szólt olykor, miközben *Lisztet* játszott a zongorán. És csakhamar felismerte, hogy nekem semmi keresnivalóm a „komolyzenei ütő” tantárgy közelében. „Te rockdobos leszel” - jelentette ki, és kerített nekem egy igazi dobtanárt Pesten. Donászy Tibi, aki ekkor épp az *Edda* dobosa volt, vállalta okításomat, és ettől fogva hetente egyszer feljártam a „nagyfaluba” (idézet copyright Székely Zoltán), hogy tanuljak. Három év telt el így, közben elsajátítottam a rocker-életformát is és egy bandánk is lett.

A banda három főből állt. Pákó Csaba és Kőműves Zsolti gitározott, jómagam ugye egy rendkívül lelakott, ám dögössé varázsolt Amati dobszerkő mögött adtam a ritmust. Volt garázsunk is, és egész nyáron a *Metallika* dalait gyakoroltuk. Eme nagy múltú zenekar ekkorra lett rádióképes és egy koromfekete borítójú lemezt is megjelentetett mindezt bizonyítva. Az album még olyan emberek lemezejátszójában is meg-megfordult, akik egyébként soha nem hallgatták korábban a zenekart, nem kívánva azonosulni a mozi előtt (lásd: Dunaújváros) csövező rajongókkal. Még slágerek is születtek. A lemeznyitó, döngölős, általunk is százszor elgyakorolt (az eljátszott szó minket fel-, a zenekart pedig leminősítené) Gyere, álomhozó:

*Imádkozz kicsi gyermek
Ne feledd szerettedet
Mindenki legyen veled
Imád takaród legyen
Így élj büntelen
Míg eljön az álomhozó...*

illetve a divatos lassú dallá degradálódott A megbocsájthatatlan:

*Amit éreztem
Amit tudtam
Mindig megállt alattomban
Rab is voltam
Nem is voltam
Én a megbocsájthatatlan⁴*

Természetsszerűleg nagy hibát követtünk el, merthogy blues-zal kellett volna kezdenünk, illetve olyan egyszerűségű dalokkal, amelyeket például a *Beatrice* produkált. Ehelyett mi belevetettük magunkat a rockzene felső osztályába, és persze belebuktunk. Megszólaltak ugyan a dalok, de mire úgy istenigazából biztonsággal begyakoroltuk volna, elfogyott a lelkesedés, az ezeréves erősítő tönkrement, Zsoltit behívták katonának, én pedig abbahagytam a dobolást. Meg aztán időközben végre (és most már tényleg teljesítem azt, amit a címben ígértem) bekopogtak hozzám az Istenek.

⁴ Ez és a pár sorral feljebb lévő Metallica dalszöveg Göbölös N. László fordítói munkáját dicséri.

**Megérkezik először a két magas hangú énekes, hogy aztán
soha többé ne szabaduljak tőlük, vagyis mondjunk
igent egy szuper csavargásra a múltban!**

Mint talán említettem már, de ha nem, most megemlítem, egy kereskedelmi iskolában töltöttem el fontos három évet, és másodikos koromban egy nagyáruház (nem mai multi-értelemben) műszaki osztályán voltam tanuló. Dolgozott itt egy hihetetlenül flegma srác, kinek e tulajdonságát hosszú hónapok alatt sem sikerült lemásolnom, pedig kiváló fegyvernek és egyben pajzsnak bizonyult a külvilágból érkező támadások, vagy annak vélt hatások ellen. Nagy Laci - mert így hívták a srácot, meg Hemünek is becézték kora gyerekkora óta hordott szemüvege miatt - fitymálva nyilatkozott meg olykor az éppen futó slágerek világáról, és akkortájt kezdte kiegészítgetni lemez- illetve kazettagyűjteményét általa már korábban megkedvelt együttesek albumaival. Jómagam figyelemmel kísértem eme cselekményt és bőszen érdeklődtem, hogy miféle bandáktól gyűjt felvételeket. Mígnem a kezembe nyomott egy kazettát, útmutató nem adatott mellé, csupán a zenekar neve: *Supertramp*.

E ponton jelzem, hogy pár ömlengő sort szeretnék hozzáfűzni majd' mindegyik, a továbbiakban ezen írásban felbukkanó együtteshez, mintegy bemutatásképpen. Eme szösszenetek hasonló formában már napvilágot láttak egy Origo című programmagazinban, akkoriban ezt a módot találtam arra, hogy kedvenceimet rátukmáljam a mit sem sejtő olvasóra. Elsőként következzen tehát az első Isten, egy mai napság is hosszú hajú, kedves szemű, magas hangú énekes és annak zenekara, a *Supertramp*.

Hetvenes évek eleje, hippik, szakáll, hosszú haj, két énekes. Lágy hang, kölyökarc, álmodozó szemek egyrésztől, meg jazzes, idegesítő idegbeteg arcrángásokkal kísért orgánium a másik énekes torkából. „Szupercsavargás” mint nevük jelentése, a lemezborítókön női mell, bozót-koktélok, napernyők, strand, világűrre feszülő rács, hóval borított zongora, idős házaspár a Holdon uzsonna közben, s mindig öltöny, szmoking. Furcsa lemezcímek: Krízis? Milyen krízis?, A híres utolsó szavak, Még azokban a csendes pillanatokban is, A század bűne, Szabad mint a madár. Mindehhez komolytalan bohóckodás a színpadon, fehér szintetizátorok, szemüveges, nyávogó hangú szaxofonos, tökéletes tisztaságú megszólalás élőben, háttérvetítés, több hangszeren is játszó zenészek, megakoncertek, s több tízezer ugráló, tapsoló tini.

A zene? Zongoraalapra komponált lírai dalok, fülbemászó dallamvilág, tökéletes dob-basszus összhang, sokszínű fúvósok, gitárszólók, mindez egységben. Popzenének túl igényes, progresszív zenének túl közérthető, rocknak túl lágy, bluesnak túl vidám. A rossz nyelvek szerint nem múlhatott el a hetvenes években iskolaünnepély a *Supertramp* zenéje nélkül, az azonban tény, hogy nemigen van párja e stílusnak a könnyűzenében.

A *Supertramp* mindig kettős zenekar volt, két énekes, két dalszerző, kétféle stílusú dalok. A „csodahangú”-nak titulált *Roger Hodgson* magas fekvésű éneke, hihetetlenül szép dalai mára valószínűleg a „nyál” jelzőt kapnák azoktól a „kemény fickóktól”, akik az érzelgősséget összekeverik az érzelmességgel és az érzékenységgel. *Roger* nem törekedett a bonyolultságra, akár egy gitáron is előadható, tapssal kísérhető dalokat is képes volt írni, neki köszönhető, hogy az együttes pár slágerét a mai napig játsszák a kereskedelmi rádiók. Nincs, ki ne hallhatta volna a Juventuson a Logikus dal vagy a Reggeli Amerikában c. felvételeket. A dalok az életről a szerelemről, érzésekről, a világ dolgairól szóltak, az énekes olykor nem ijedt meg a tízperces terjedelmű melódiáktól sem. Szerzőtársa, *Richard Davies* elvontabb, kevésbé fülbemászó,

komolyabb dalokat írt, hajlamosabb volt az elmélyülésre, a bonyolultabb zongorajátékra, s szövegeikben gyakran fogalmazott meg politikai, filozófiai gondolatokat.

A kettőség aztán krízist eredményezett és 1983-ban *Roger Hodgson* kivált a zenekarból, azóta négy szólólemez jelentetett meg, az albumok érdekessége, hogy minden hangszeren ő játszik. Mára alighanem megtalálta azt, amit egész életében keresett: a kötöttségektől, sztárellettől mentes örömenélést, névtelenségbe merült, lemezeit barátaival, családjával együtt készíti.

Én meg olyannyira belefeledkeztem a zenekar általam birtokolt szám szerint negyedik albumába, hogy azt vettem észre, egy másik világba kerültem, ahol komoly érzelmek dúlnak, ahol művészi hangszeres tudással bírnak az előadók és akiknek a dalszövegeit nem értem, mert kissé bonyolultabbra sikeredtek, mint korábbi kedvenceim művei. Ez volt az egyik etalon:

*Látlak téged reggelente
Iskolába mész
Ne feledd könyveid
Még tanulni vár
Néhány alapszabály*

*A tanár oktat: Ne játssz!
Munkára fel, fiam
Légy jó, mint Johnny
Ki soha nem fut el
Útját végigjárja*

Az együtttest először 1997-ben volt szerencsém látni élőben, sajnos kedvenc énekesem nélkül, ám persze azért megszólaltak az őáltala írt dalok is egy fiatal multiinstrumentalista zenész, *Mark Hart* szájából. Jó volt, csak nem annyira. De a csapat, és a koncert persze lenyűgözött, a végtelenségig konzervatív imázs, vagyis öltönyös angol urak, fekete háttér, lemezborítónak a Hold felszíne, ahol a súlytalanságban egy idős házaspár teázik, a csészek és a teasütemények pedig lebegnek a térben. Néhány dolog sohasem változik, ez volt a lemez címe, és életem egyik legszebb kezdésű, ám legborongósabb dalával indított:

*Egy vákuumban élek
Nincs levegő
Hátul vagyok egy szobában
Valahol...*

Pedig a dalszövegíró-szerző *Rick Davies*nek semmi oka nem lehetett a kétségbeesésre, a zenekar nem tűnt se fáradtnak, se öregnek, se túlhaladottnak, fergeteges koncertet és turnét produkáltak, és kisujjból lejátszották a színről a mai popzenészeket. Persze megértettem őket valahol. Nyomasztó lehet úgy élni, hogy majd' harmincéves zenészi múlt nyomja a vállukat és idegpályáikon a hetvenes évek emlékképei futkosnak, amikor még az igényesség volt a természetes és magától értetődő a rockzenében, és aki nem valami eredetit produkált, az hamar eltűnt a süllyesztőben. Márpedig a *Supertramp* egyedi volt és megismételhetetlen.

Minderről persze még semmit sem tudtam akkor és ott, tizenhat évesen. Csak kaptam egy jó kazettát, meg igyekeztem bővíteni lemez- illetve inkább kazettagyűjteményemet. Az effajta szándék kellő fogadtatásra talált a budapesti lemezboltokban, ahol a lelkiismeretesebb tulajdonosok egyfajta népművelő szerepet is betöltöttek, midőn felvállalták a klasszikus rockzenekarok megismertetését a slágerzenéből kiábrándult tiniknek. Így rendszeres alkalmakkor Buda-

pestre utaztunk, meglátogattunk egy pár lemezboltot és ott hagytunk jó pár kazettát felvételre. E turnékon állandó kísérőm volt Pálosi Zoli nevű kollégám, ki szintén új zenék után vadászott. Akkoriban a szerzői jogokra vonatkozó törvények még nem voltak olyan szigorúak, mint később, így a lemezboltok bátran felvállalták a birtokukban lévő CD-k, nagylemezek át-másolását. Növekedett a gyűjteményem és lassanként tudatosan kezdtem is keresni az egyes előadók lemezeit. Merthogy megtudtam azt is, hogy voltaképpen mi is ez az új könnyűzenei stílus, ami úgy megfogott, és hogy kik voltak ennek a kiemelkedő művelői. Mindehhez még egy zenekar szükségeltetett, amely aztán a zenén kívül hitet, erőt és olykor életet is szolgáltatott. Ez volt a Yes.

A Yes 1968-ban jött létre Angliában, az akkoriban ébredő progresszív, vagy szimfonikus rock műfajának egyik éllovasaként. E stílusra a bonyolult, nem ritkán 15-20 perces, több tételes szerzemények, virtuóz hangszeres játék, elvontabb, mélyebb szövegek voltak jellemzőek, melyek némely zenedarabokat a kortárs zene kiemelkedő alkotásai közé emeltek. A Yes kezdetől fogva a spiritualitás, a szellemi világ megismerése és a legmagasabb célok felé fordult, 1970-es, Az idő és az ige c. albumuk címadó dala mintegy alaptételként fogalmazta meg:

*Az idő: most
Az ige: szeretet
És ez jó nekem*

Ez a filozófia aztán végigkísérte pályafutásukat, a hetvenes években sorra jelentek meg a kiemelkedő értékeket hordozó albumok. A Yes sok mindent kipróbált. Írtak akusztikus gitárra komponált lírai dalokat, egész lemezoldalt betöltő szviteket, de produkáltak komolyzenei feldolgozásokat és keményebb, elektromos gitár-központú rockszámokat is. A sokszínűségben azonban nem veszett el az eredetiség, Steve Howe gitáros egyedi játéka, Alan White dobos kiszámíthatatlan ritmusai, Chris Squire hihetetlenül virtuóz basszusjátéka, Rick Wakeman elmélyült billentyűfutamai és nem utolsósorban Jon Anderson énekes-szövegíró senki mással nem összehasonlítható magas hangja, énektémái a mai napig tananyag mindazoknak, akik el szeretnének mélyülni a klasszikus rockzenében. A Yes zenéje nem évvült el, kompozícióik a mai fülnek sem tűnnek elavultnak, mivel napjaink könnyűzenéje sem érte még el azt a szintet, amivé a Yes kiteljesedett a 70-es évek végére.

A 80-as években új zenei stílusok (punk, new-wave) áttörése miatt sok más együtteshez hasonlóan a Yes is „slágeresedni” kényszerült, így született meg 1983-ban az Egy magányos szív gazdája c. dal, ami tömegek számára tette elérhetővé az együttest.

Jómagam is körülbelül itt (vagyis több, mint húsz évvel a zenekar megalakulása után) csatlakoztam a Yes-barátok táborához. Ez a bizonyos egyetlen Yes-sláger ugyan eljutott már hozzám korábban, csak éppen fogalmam sem volt, hogy ki az előadó. Amikor megtudtam, akkor sem lettem sokkal okosabb. De a kazetta, amit szintén Hemü bocsátott rendelkezésemre, végleg meggyőzött arról, hogy a világ nagy, éppen ezért megismerhetetlen, és ennek ellenére érdemes törekedni a megismerésére. A Yes pedig ezen a lemezen többek között közölte, hogy:

*Változás változó helyeken
A földben elhaló gyökerek
De kihasználva a jószerencsét
Egy szó, mi körülleg
Változás*

Ez a dal lett a kedvenc. Olyannyira, hogy megtanultam ledobolni is. Olyannyira, hogy persze sohasem tudtuk eljátszani, lévén nem volt köztünk egy *Jon Anderson*, meg a többi zseni is hiányzott. De ezért van az, hogy most én írok az Istenekről, és nem az Istenek írnak rólam...

Aztán mivel sóvárogtam további Yes-albumok után, és a pesti lemezboltok nem voltak híján ezeknek, némileg megütközve vettem tudomásul, hogy a zenekar repertoárja meglehetősen széles és fel kell kötnöm a gatyámat, ha a teljes életmű megismerésére vágyom. Merthogy volt az a két slágerekkel telezsúfolt nagylemez, amelyeket volt szerencsém először megismerni, majd lelkes kutatómunka eredményeképpen megtudtam, hogy...

A zenekar két album erejéig hódolt a divatnak, majd ismét megújult, és ezúttal nem Yes néven 1989-ben megjelent egy lemez, amely úgy világított az akkori diszkós-rapes-metalos sötétségben, mint magányos fáklya. Az Egy nagy álomban c. alkotás líraiságában, szelídségében, szellemében a mai napig egyedülálló a Yes életművében és a zenetörténetben egyaránt. Fájdalomban vigasztalást nyújt, gyengeségben erőt ad, hitben megerősít, dallamai elringatnak, felemelnek és elvarázsolnak.

Ez a lemez volt a megmentőm egyszer s másszor. Hiszen ki ne érezte volna már életében, hogy eltévedt, hogy egy háborgó folyó partján áll és nem mer ugrani, hogy elmaradnak életéből a barátok, a szerelmek, és kétségbeesésbe hajszolja a tudat, hogy ez az állapot végleges, hogy úgy érzi, Isten vagy soha nem is létezett, vagy meghalt már, és egyedül vagyunk ezen a nagyobbacska kösziklán, amely csak sodródik, száguld az éjfélete ürben célja felé, ami nem más, mint a távoli, de biztos pusztulás. E lemez ilyenkor kezdett működni, és mint valami lágy, angyali érintés, megsimogatta homlokomat és felemelt a fénybe.

*Bizony elmondhattam már:
Mikor este elalszom
Mély álomba zuhanok
Tudatom akkor ébred
Fenségesség környékez
Szétválasztja energiáimat
Hogy Szerelmeddel találkozhasak⁵*

1991-ben aztán egy hirdetést láttam meg, amely a Yes magyarországi fellépését volt hivatott reklámozni. Extázis, halleluja, öröm, jegyvásárlás, izgatott várakozás, majd a koncert napján a keserű csalódás, merthogy azóta sem tisztázott okból elmaradt a show. Bizony hét évet kellett várnom ezután, mire végre előben is megláthattam az Isteneket. Addig volt alkalmam készülni a progresszív rockzene című tantárgyból, és mint kiderült, meglehetősen vaskos tankönyvek tárgyalták a témát. És a Yes-sztori persze még nem ért véget.

A már idősödő zenészek 1996-ban úgy érezték, ismét eljött az ő idejük, és szerződésben rögzítették céljaikat, miszerint szándékukban áll rajongóikat és szimpatizánsaikat úgy átvezetni az új évezredbe, hogy egyúttal kulcsot adnak kezükbe a fennmaradáshoz, a hithez és az új élet-hez e sötét korban, ahol a visszataszító az értékes, a sztárok pszichopáták, és a jónak látszólag nincs létjogosultsága. Mindezek jegyében született meg 1996-97-ben két dupla album: Kulcsok a felemelkedéshez 1-2. 1998-ban új, fiatal zenészek csatlakoztak a Yeshez és kaptak bemutatkozó lehetőséget a Nyisd ki a szemed c. albumon.

Volt, aki azt mondta, hogy ez nem kellett volna. Osztom a nézetet, mert bár a zenekar története során származott már jó is abból, hogy ifjabb zenészek kértek s kaptak szót a

⁵ Eme dalszöveg Vasváry-Tóth Tibor fordítása. Az illető úriemberről még lesz szó.

csapatban, ez az ezredforduló előtti újítás nem épp a legjobb albumot eredményezte. De ebben az évben bonyolódott a Nyisd ki a szemed-turné, és volt szerencsém ott lenni az akkor még épségben lévő Budapest Sportsarnokban. És ott álltak Ők személyesen! *Jon Anderson*, a Főisten előttem alig pár méterre. Nincs ez ügyben kommentár, ez maga volt a csoda. Meg az is, hogy pont e jeles esemény idejére sikerült megszűnnie a magyar Yes-klubnak, mely folyamat tökéletesen példázza, hogy az Ego az valami nagyon kacifántos dolog.

1994-ben ugyanis egy Vasváry-Tóth Tibor nevű író tollából napvilágot látott egy remek könyv *Yes* címmel, mely a zenekar történetét tárgyalta. Nem egyszerű rock-monográfia volt ez, zene-történeti és filozófiai könyv egyben. Írója már-már fanatizmusba hajlóan magasztalta a zenekart, ami dicséretes és érthető volt egyrészt, zavaró és érthetetlen másrészt. Merthogy aki valaha is megszerette az egyébként nem magától értetődően szerethető *Yes* együttest, az valószínűleg tudta, hogy valami példátlan nagyszerűt ismert meg, de azt is tudta, hogy nem könnyű idáig eljutni. És azzal is tisztában volt, hogy a világ működik a *Yes*, sőt a rockzene nélkül is egyébként. Míg Vasváry szinte nem vette emberszámba szokot, akik véletlenül nem a rockzenén keresztül világosodtak meg, vagy történetesen más együtteseket dicsőítettek. A létrejövő *Yes*-klub, amely nagyszerű kezdeményezésnek indult, rendszeres újsággal meg ami kell, épp azon a ponton kezdett összeomolni, amikor Vasváry „progresszív rock parancsolatokat” kezdett emlegetni, meg olyasfajta kifejezéseket használt írásaiban, hogy „nem tűrhetjük...”, stb. Az újság és a klub is hamarosan Vasváry-féle önmegvalósító és önimádó gyülekezet imázsát vette fel, mire válaszul a tagság elfordult az alapítótól, és azóta sem hallani a remek és újszerű vállalkozásról.

A zenekar történetét folytatva az alábbiakat szeretném még elmondani. 1999-ben megjelent egy olyan alkotás *A létra* címmel, amely még a minőséghez szokott zenerajongókat is meglepte. A furcsa cím láttán feltételeznünk kell, még ha hihetetlen is a gondolat, hogy a csapat ismerte Weöres Sándor sorait, miszerint: „Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra”. A *Yes* ezen lemezén mindent felmutat, amit valaha is megtapasztaltak és elértek zenei fejlődésük során, és teszik mindezt olyan közérthető, ám mégsem populáris módon, hogy az alkotás joggal nevezhető megfeythetetlennek. A 2001-es év sem múlt el új *Yes*-album nélkül, ezúttal szimfonikus zenekarral körítve mutatták be új dalaikat *Nagyítás* címmel.

Az a bizonyos *A létra* című album Hamburgban akadt a kezembe először, hogy mit kerestem én ott, annak elmondása megér egy pár sort. Egy őszi napon telefont kaptam, miszerint a *Scientológia Egyház*⁶ helyi fiókjá egy kirándulást tervez Hamburgba az emberi jogok fesztiváljára, és aki akar, csatlakozhat, merthogy ötven ember utaztatására sikerült pénzt szerezni, ám a tervezett létszám fele sem állt még össze. Így összeszedtem Matyi és Ili barátaimat, és másnap délután kettőkor, egy pár reklámszatyornyira kaja kíséretében buszra szálltunk, hogy meghódítsuk Németországot. A busz persze már Szekszárdnál lerohadt, és mire küldték a másikat, talán még rosszabb állapotban lévő járatot, már estefelé járt. A határok zsúfolva voltak, a busz métereinként haladt, így másnap délután négyre érkeztünk meg a híres kikötővárosba, ahol a lelkes tüntetők már javában ragasztgatták ki plakátjaikat, míg az ellentüntetők ugyanolyan alapos-sággal szedték le őket. A hosszú utazás életem egyik leghumorosabb útja volt. A scientológusok ugyanis minden eszközt megragadtak, hogy a laikus utastársakkal megismertessék tanaikat, akik többsége ügyet sem vetett eme próbálkozásokra, tekintve hogy csak kirándulni

⁶ A *Scientológia Egyház* egy a világ hatalmas pszicho-szervezetei közül, amely évről évre a botrányairól hangos, és rengeteg profitra tesz szert egyébként. Mindez nem lenne baj, ha nem hinnék azt, hogy ők találták fel a spanyolviaszt, és nem a függőségre építenék tanaikat. Mindenesetre több Európai országgal ellentétben eme Egyháznak nem sikerült igazán erős bázist kiépítenie Magyarországon, ami számomra csak egy dolgot bizonyít: van Isten.

jöttek. Így a folyamatosan szétszortott kérdőívek, szórólapok szépen komótosan vándoroltak a szemetes-zacskókba és a nyitott ablakokon át az országútra, és az egyháznak a túra végére nem sikerült jelentősen növelnie tagjainak számát. Hamburgban aztán, amíg a felajzott egyházbeliek elmentek freedom-ot kiáltozni, mi hárman a híres World of Music lemezáruházban csavarogtunk és ott botlottam bele az éppen megjelenő A létra c. albumba, amely kedvencemmé vált.

Nem lenne teljes eme csapat története, ha nem említeném meg a szólóénekes, *Jon Anderson* szólómunkásságát is, amely legalább olyan jelentős, mint zenekarának életműve. *Jon* tizenévesen a hamburgi utcákat róttá, a hatvanas években ugyanis szokás volt angol zenészeknek német földön kezdeni pályafutásukat (*Beatles*, például), így ez az álmokkal túlfűtött fiatalember is arrafelé próbált szerencsét. Hamarosan társra talált egy *Chris Squire* nevű avantgárd hippi személyében és zenekart hoztak létre *Yes* néven, nem is gondolva, hogy csapatuk még 2000 után is vidáman fog turnézni a világban.

Jon a végleteket kutatta, a nagy miértekre kereste választ, így megismerkedett különböző szellemi filozófiákkal, tanokkal, és gondolatait, felismeréseit beleszötte dalszövegeibe. A hetvenes években szabadkőműves vonások, a nyolcvanasban keleti tanítások, a kilencvenesben hamisítatlan New Age⁷ elemek fedezhetők fel zenéjében. Vegetáriánus lett, világjáró, nyughatatlan lélek.

Első szólólemezt 1977-ben jelentette meg *Olias of sunhillow* címmel (a cím lefordíthatatlan), majd ezt követte *A hetek dala*. A *Yes* bonyolultságához szokott rajongók csalódhattak, *Jon* ugyanis nem virtuóz, elvont dalokkal szerepelt ezeken a lemezeken, hanem egyrészt elmélyült, hárfakísérettel előadott csendes darabokkal, másrészt fülbemászó slágerekkel, dúdolható számokkal. Aztán piacra dobta *Három hajó c.* albumát, amely egy bájos gyermeklemez, szellemi-vallási, ám az egyszerű nép nyelvén megfogalmazott gondolatokkal, gyerekdalokkal.

A nyolcvanas években közösen dolgozott a szintetizátorvarázsló *Vangelissel*, munkájuk gyümölcse négy album, amelyek még azokat is meggyőzték, akik nem szerették a gépek zenéjét. *Jon* angyali magas hangja ezeken a lemezeken hangszerré lényegül, melyet *Vangelis* tesz élővé. Az otthontalan énekes ezután ismét kirándult a popzenébe, *Az angyalok városában c.* lemeze slágergyűjtemény, majd latin földre vándorolt és részben spanyol nyelven, fesztiválzenészekkel rögzítette *Deseo c.* albumát. Indián vidéken és hangulatban, a természet hangjaival színesítve jelent meg a *Toltec c.* korong, majd egy véletlenül felfedezett kocsmában *Jon* összehozott egy közös lemezt valami ír népzenei játszó bandával. Sorsa elvezérelte egy meditációs zenét játszó öregemberhez, *Kitarohoz*, és *Álom* címen a világ egyik legszebb albumát alkották.

Szimfonikus zenekarra áthangszerelt korábbi dalaival *Jon* 94-ben összefoglalta pályáját *Meg kell változnunk* címmel. Hazatérve, családi körben, feleségével, gyermekével örömmel élve létrehozott egy személyes, tengerparti zenét, megmosolyognivalón egyszerű gitárjátékkal kísért, ám az élet iránti tisztelettől ihletett csodálatos lemezt *Föld Anyaföld* címmel. *Jon Anderson* immár elmúlt hatvan éves, hangja az évek folyamán csak finomodott, gondolatai, üzenete a világhoz letisztult, kikristályosodott. Az egyik *Yes* albumon mindezt így fogalmazta meg:

⁷ Veszedelmes és nehéz pontosan megfogalmazni, hogy mi is az a New Age. Lefordítani könnyebb: Új Kor. Egyesek a Vízöntő kort értik alatta, amikor a vallások összemosódnak, teljessé lesznek, és az emberiség újra visszafordul a szellemi tanítások felé, egyúttal a tudomány és vallás két félköre összeér. Mások a New Age-et egyfajta mozgalomnak tartják, amely elkápráztatja a valóságból kiábrándult embereket és pénzüket kicsikarva hasznot húz belőlük. Mivel ki ezt mondja, ki azt, javasolom ne is foglalkozunk vele többet.

*Egy világ
Egy hang
Egy érintés súgja az igazságot
Oly sokan tudják
Oly sokan látják ezt
Már a kezdetektől fogva
Egy az érintés
Egy a hang
Egy a világ
Egy az élet*

Most pedig ott tart a zenekar története, hogy 2004-ben indul a jubileumi turné, mely a csapat 35 éves fennállását hivatott ünnepelni. Jómagam évről évre rájövök, hogy a Yes a világ legjobb zenekara, és e hitem akkor sem szokott látványosan megingani, amikor olyan más, nem kevésbé jelentős együttesek zenéjébe feledkezem bele, mint amelyek hamarosan következnek. Merthogy a trónon többen is osztoznak, de hát Zeus sem egymagában székelt az Olyposzon, ugyebár.

Három örült zseni következik, akiknek sikerült úgy istenigazából elszúrni a karrierüket, de hát tudni kell időben abbahagyni, mondják egyesek, meg másról is szó lesz

Volt egy fesztivál 70-ben a Wight szigeten, s itt tűnt fel először egy vadonatúj együttes, amely mindössze a három muzsikus nevét viselte: *Emerson* (billentyűk), *Lake* (basszus, ének) and *Palmer* (dob).

Szólógítár nélkül értékes rockzenét csinálni, az *ELP* „mindössze” erre volt képes a hetvenes években. Első lemezükön hallható volt *Bartók* Allegro Barbarójának brutálisabb feldolgozása, akusztikus gitárra írt líra vízcsobogással, ballada, amelyet az énekes még 12 évesen írt, templomi orgonán játszott többtétéles mű, dobszólóra épített szám és még más is. A későbbi lemezek is erre a sémára épültek, vagyis szabály nincs, az együttes mindent kipróbált, felhasználta, beleépítette a saját hangzásvilágába.

Mintha a teljes addigi zenei örökséget „elpesíteni” akarták volna, belekóstoltak a country hangzásba, írtak ragtime-okat, szerelmes dalokat, mai elektronikus zenét megszégyenítő darabokat, s szimfonikus zenekarra komponált szerzeményeket, zongoraversenyt, rock and rollt, jazz-rockot, s talán érthető, hogy rajongóik majd’ három évtized múltán is miért fedeznek fel újdonságokat a simára koptatott lemezeken. *Emerson* valóra váltotta álmát, s olyan sikeresen ötvözte a komolyzenét a rockzenével, hogy feldolgozásait nem egy esetben jobbnak ítélték az eredeti klasszikus zenedarabnál. Többek között *Muszorgszkij* Egy kiállítás képei c. darabját is az *ELP*-féle változatban ismerte meg a legtöbb zenehallgató.

A három fiatalember ama sziget-fesztiválról eljutott a csúcsra, a kritikák ódákat zengtek róluk, rajongóik stadionokat töltöttek meg, és 1970-től 1980-ig az együttes tíz nagylemezt készített, a meghökkentőtől a populárisan könnyűig. *Lake* írt egy örökzölddé vált „gyertyalengető” számot is 77-ben *C’est la vie* címmel, majd nemsokára elégük lett, s külön váltak útjaik.

12 évvel később úgy érezték, ideje ismét együtt csinálni valamit, összeálltak, s az „évtized nagy visszatérése” 1992-ben jelentette Fekete Hold c. albumát, amit egyesek lehúztak a sárga földre, mások keblükre öleltek. Mindettől függetlenül sok mai zenész sárgult az irigységtől, amikor a zenekar turnéra indult, s kiderült: a százhusz kilós *Lake*, a megöregedett *Emerson* és az ötvenévesen is meglepően fiatalos *Palmer* csuklóból lejátssza a színről a kortárs rockereket és poppereket egyaránt, és képes olyan minőséget produkálni, ami megerősíti a hetvenes évek kritikusaik véleményét, miszerint az *ELP* minden idők egyik legjobb formációja.

A trió eddigi utolsó stúdióalbuma 1994-ben jelent meg, különösebben nem tett hozzá az életműhöz, ámde *Lake* ezen újraénekelte a 72-es Egy kiállítás képeit, és szívbemarkoló volt hallani, hogy bizony végleg eltűnt az a csengő, fantasztikusan magas szólamokra képes majdnem gyerekhang, s maradt mára egy rekedtes, ámde borzongató, kissé fájdalmas színezetű orgánus, ami ezt énekli:

*Nem lehet vége az életnek
S nem kezdődhet a halálom sem
Mert a halál: élet*

Első komoly koncertem volt életemben. A „komoly” szó elválasztani igyekszik az eseményt a korábban átélt hasonló, ám mégis gyökeresen különböző buli-látogatásoktól, melyek vagy kimerítették a dunaújvárosi rockkocsmákban fellépő amatőr zenekarok állatkodását, vagy

pedig olyan, egyébként a maga nemében nagyszerű élményeket takarnak, mint például a *Pet Shop Boys* budapesti fellépése valamikor 1991 körül. Egy futó ismerősöm (nem ő futott, a kapcsolatunk volt futó, felszínes olyannyira, hogy a srác nevére sem emlékszem szégyenszemre) nyomott a kezembe egy szép napon egy kazettát, illetve többet, miután kifejezte szörnyülködését amiatt, hogy történetesen nem ismerem a szóban forgó zenekart. E fogyatékságom oka részben zöldfülűségem volt, amely ifjú koromat véve alapul, elfogadható volt, a másik pedig az, hogy a remek *ELP* trió ez idő tájt már több, mint egy évtizede szüneteltette működését.

A kazikat meghallgattam, de különösebb időm mégsem volt a zene tanulmányozására, mert egy óriásbetűs újsághirdetés szinte azonnal tudatta velem, hogy „Az évtized visszatérése... *Emerson Lake and Palmer* Magyarországon!” Így adódott, hogy felkészületlenül, „szűzen” mentem el a koncertre, ahol megtapasztalhattam, hogy mi az az igazi progresszív rockzene élőben, zsenik tolmácsolásában. *Carl Palmer* kedvenc dobosom lett, a csapat eme emlékezetes koncertjét megörökítő tévés felvétel pedig sűrűn fordult elő ezentúl a videómban. És kedvenc dalommá vált az alábbi dal, ahol először találkoztam tudatosan azzal a nézettel, hogy bizony sztárnak lenni sem fenékig tejfel:

*De minden nap egyre szomorúbb már
A percek múlnak, örület vár
A cél távoli, a mérce túl magas
Valaki hozzon már egy létrát!*

*Lehetsz énekes is akár
Sőt talán maga a dal
Hadd mondjam el most neked
Nem tehetnél rosszabbat magaddal
Most nagyon fontosak szavaim
Nehezen telnek el napjaim
Tapasztalatom keserűn emészttem
Most már az egész értelmetlen
De te még mindig felmelegíted a lelkem*

Valamiért nagyon megviselt akkoriban ennek a három fiatalembernek a sorsa, de az is lehet, hogy én kezdtem túl érzelmesen reagálni a zenére és arra, amit kifejezni, megmutatni óhajtott. Mindenesetre könnyekkel a szemeimben néztem arra a kövér bácsira, aki barázdált arccal énekelte ezt a több, mint két évtizedes dalt, és aki csapatával és más nagyszerű hetvenes évekbeli zenekarral együtt hátrálni kényszerült a nyolcvanas években, amikor divat lett az igénytelenség, és a világ nem fogadta már be azt az érzékeny, kimunkált rockzenét, amelyet életre hívott és megteremtett az a pár csapat nem sokkal a *Beatles* feloszlása után.

És azt sem sejtette senki, hogy a sors kegyelme folytán a kilencvenes években újra fordul a kocka, leporolják a régi lemezeket és kinőve a heavy metal korszak és stílus egysíkú, provokatív tüntetéseiből vadonatúj együttesek, és egy új, bár a korábbi értékekből építkező stílus jön létre: a progresszív metal. Mindezen forradalmat egy *Dream Theater* nevű zenekar indította el, akik végre mertek ismét húszperces, művészien kidolgozott rock-kompozíciókat írni és elővenni költői vénájukat annak érdekében, hogy dalaik szövege is élményszámba menjen a hallgatónak.

*Az ablaknál állt
Szemei a Holdon
És csak a remény:
Hogy emlékei hamar
Elhagyják szellemét
Az ajtót bezárta
A lámpa is leoltva
A kis test már
Korábban lepihent,
De képek és hangok
Rohantak a mélyben...*

Nem telt bele pár év és progresszív metal-zenekarok százai özönlöttek el a lemezkiadókat, a termékek pedig a boltokat. Hol voltak eddig, kérdeztem én, majd egy ideig próbáltam követni a fejlődést, vagy inkább a dömpinget, amely igyekezet világossá tette, hogy magasra emelkedett a mai rockzenészek zenei tudása. Mint ahogy az is egyértelművé vált, hogy a zenei tudás és virtuozitás nem feltétlenül jár együtt a szellemi érzékenységgel. Merthogy ezen új csapatok kifogástalan minőségű zenét produkáltak, csak éppen hidegek voltak, üresek, mint a drága ruhákba öltöztetett kirakati babák. Így ha valódi érzésekre vágytam valódi művészekről, akkor inkább elővettem egy *ELP* lemezt és *Greg Lake* hangját hallgattam.

*Talált-e már ébren a hajnal?
Talált-e a tétlenül a nap?
Hát tudd meg végre, hogy igazán
Ki is vagy...*

Az *ELP*-et még volt szerencsém látni 1997-ben utolsó turnéjuk alkalmából. Óriási volt meg minden, külön jó volt hallani, hogy *Greg Lake* hangja jelentősen javult az előző turné óta, és *Emerson*nak is jót tett, hogy megnövesztette és befestette a haját. Mindez főleg azért is volt üdvöztető, mert utolsó lemezük meglehetősen gyengére sikeredett, mindössze három dal volt, amit élvezettel tudtam meghallgatni, és szerintem sokan voltak ezzel így. Vasváry-Tóth Tibor ekkortájt jelentkezett *Emerson Lake and Palmer* című könyvével, amely a korábbi *Yes*-könyvhöz hasonlóan kimerítően taglalta a csapat történetét, és ő is pironkodva jellemezte a lemezt.

Ám az imént említett koncert fénypontja érdekes módon nem az isteni trió volt, hanem a vendégként fellépő hölgy, bizonyos *Joan Baez*. Az inkognitóban (értsd emberként) feltűnő istennő mindössze elővett egy gitárt, békésen végighordozta pillantását a közönségen, majd szelíden énekelt pár dalt. Ezt követően arra lettem figyelmes, hogy a közönség egy emberként a színpad szélénél áll (velem együtt), kezükben gyertya, szemükben könny és lélegzetvisszafojtva nézik, bámulják, csodálják ezt az idős hölgyet, aki képes volt elhozni a tapintható szeretetet a Kisstadionba azon az estén.

Manapság, ha ránézek az *ELP* honlapjára, rendszerint nem találok semmi érdekeset. Persze komoly értékű relikviákat vásárolhatnék, és nemrégiben remek fotót is találtam, melyen megtekinthetem *Emerson* papa találkozását a Királynővel, meg olykor a nagyszerű *Lake* is publikál valami retrospektív válogatást munkáiból. De *ELP* nincs, új zene nincs, a trió nem létezik. Mindez elkésértene, ha nem lenne még további jó pár hasonló zenekar, akik szintén téli álmukat alusszák, vagy nem lenne a polcomon eme jeles előadók teljes életműve. És ugye azt azért nem kívánhatom, hogy a múlt erőszakosan éreztesse jelenlétét a mában? Úgyhogy inkább mi is menjünk vissza a múltba, pár évvel az *ELP* megalakulásánál korábbra, hogy ott találjunk

egy őrült zsenit, bizonyos *Robert Fripp*, egy zenekart *King Crimson* néven, és a tagok között máris egy dundi, szőke fiatalembert, aki a mikrofon mögött próbálgatja angyali hangját és basszusgitárját. Ki lehetne más ez a srác, mint a már ismert *Greg Lake*?

Szóval már majdnem hetvenes évek és megjelenik egy nagylemez ijesztő borítóval (némán sikoltó, rettegő emberi arcot ábrázoló akvarell) *Crimson király udvarában* címmel. Az első dal, mintha mindent elrontottak volna a stúdióban: torz a gitár, torz az ének és csak a bonyolult dallamok meg a dalközépi pontos kiállások jelzik: ez koncepció! Huszonegyedik századi skizofrén ember, ez a bevezető szám, majd lírák, kedves és depressziós, mesészerű és elvont dalszövegek, egy vadonatúj billentyűs hangszer (mellotron) először lemezen megszólalva, eredetiségében nagyon fárasztó gitárjáték és kamarahangzás, úgymint fuvola, cselló, gordonka, stb.: így indult.

Egyből klasszikus minősítés, de a csapat nagy része már tovább is állt, a lány hangú *Greg Lake* távozott az *ELP*-be és mások is csavarogtak tovább. Ezek után egyetlen album sem akadt, melyet ugyanaz a gárda hozott volna létre, egy fix pont maradt: a titokzatos, talán földönkívüli, talán időutazó, de mindenképpen rejtélyes dalszerző: *Robert Fripp*. A frontember soha nem nyilatkozott a sajtónak (ha mégis, akkor idézhetetlen volt), soha nem vetült rá fény a színpadon, sőt olykor a hangfalak mögött játszott és személye legendássá vált.

De jöttek a további lemezek: *Poszeidon nyomdokain*, *Gyík*, *Pacsirtanyelvek aszpikban*, *Csillagtalan és bibliafekete*, *Vörös*, stb. A címek elképesztőek, a tartalom szintén. Közeledve napjainkhoz a *Crimson* elvesztette lágyságát, skizofrén lett, kellemetlen, lenyűgöző, ellentmondásos, idegesítő és nagyon beteg. Akárha közelebbi vagy távolabbi világunk. Azonban zenében mindez elviselhetlenné vált. Mégis jöttek az újabb és újabb zenészek, akik pont ebben a zenekarban találták meg, amit kerestek: a lehetőséget a mélytudat, az árnyék felfedezésére és zenében való kifejezésére. A dolog odáig fajult, hogy a *Crimson* hatására magyar zenészek érezték úgy, hogy rá kell lépniük a progresszív zene rögzös útjaira, és *After Crying* néven azóta nem áttallanak jobbnál jobb albumokat alkotni. A zenekar pár éve adoptálta és előadta a *Crimson* fent emlegetett teljes első lemezét egy koncerten, valódi kísértet lebegett a nézők között. Róluk - a zenekarról - később még lesz szó.

Robert Fripp megöregedett, ha ez még lehetséges, még komolyabb lett, és egy évtized szünet után 1995-ben odavágott egy nagylemezt a huszonegyedik századi skizofrén emberek szemébe, akiknek sorsát már 67-ben megjövendölte. Ezzel földbe döngölte a világvége-várókat és a vasárnapi Apokalipszis-hirdetőket. Mert itt van egy lemezen *Menny és Pokol*, itt van a remény és itt van a modern barbárkorszak kíméletlensége, mindez, ha kell, csodálatos dallamokkal, ha kell, dallam nélkül, zúzva, az elviselhetetlenségig disszonálva.

A zenekar azután új lemezeket jelentett meg, és bekövetkezett az, aminek be kellett következnie. A lemezek hallgathatatlanok. Ének, dallam, ritmus nélküli káosz, megfeythetetlen asszociációtömeg. Nem érző lényeknek, nem zenekedvelőknek, nem *Crimson*-hívőknek, nem emberi fülnek való. Ez már a huszonegyedik század és a *King Crimson* meg merte ezt tenni kompromisszumok nélkül, beteljesítve küldetésüket. És lőn sötétség... Akkor is, ha egyébként csináltak még hallgatható lemezeket, nem tudtak túllépni az avantgárd zenén.

Így én sem szívesen hallgatom a későbbi lemezeiket, amiből azért elég sok van. Nekem a hetvenes évek *Crimson*-ja maradt az a zenekar, akikért egy időben nagyon tudtam rajongani, akik megérintették bennem a néha jelt adó világvégeváró-énemet, akik elborult perceimben még nagyobb mélységbe tudtak taszítani, hogy aztán annál hamarabb keveredjek ki újra a fényre. Mert hiszen ki tudna ellenállni az ilyen vonzásnak?

*Zűrzavar... ha lesz felirat síromon
Töredezett ösvény, tántorgok utamon
Ha bevégezem egyszer, hátradőlhetek
Ha bevégezem egyszer, jól nevethek
De félem a holnapot, érzem a könnyeket...*

Erre a hangulatra írtam egyszer egy novellát, és a sorokba olykor belelopakodtak a zsenidalszövegíró *Peter Sinfield* fenti szavai. A novella egy levél volt, melyet David Chapman írt anyjának, *John Lennon* meggyilkolása előtt egy nappal...

A *King Crimson* életművét egy Szeidl Tamás nevű kedves barátom ismertette meg velem oly módon, hogy szinte teljes lemezgyűjteményét felvette nekem kazettára. Hála neki, további remek előadókkal találkozhattam. Egyszer elmentünk együtt egy *King Crimson* koncertre Budapestre. Félttem a bulitól, ismerve a zenekar elmebeteg hajlamait, ám az egy órás esőben ázás után valódi csodát láthattunk. A *Crimson* hűledezve lépett színpadra, látva kitartó közönségét. Ám hálátlan módon mindössze másfél órát játszottak, ami valljuk be, minden volt, csak nem kárpótlás az égi zuhanyért, még ha nem is ők teremtették a nedves áldást. Ám a minőség feleltette a játékidőt. A két dobos egymást újra és újra legyőzte a kétórás dobpárbajban, a két basszusgitáros bundok nélküli gitárnyakon muzsikált: nem ők zenéltek, a zene játszott a zenészeken, egy gitáros-énekes, ki zongorahangon (!) gitározott, és a koromfeketébe öltözött *Robert Fripp* valahol hátul, fegyelmezetten, szinte telepatikus úton vezérelve alattvalóit. Különleges, ijesztő, magával ragadó élmény. Egyszer sikerült szembenéznem kedvenc dobosommal, *Bill Bruford*dal, aki miután pár másodpercig követte kezem ritmust verő mozgását az első sorban, helyeslően bólintott. Kell nagyobb elismerés egy valamikori dobtanoncnak, mint amilyen én voltam?

**A lépcső a mennybe sziklakövekkel van kirakva, hogy a gyermek
az időben ne tévedjen el. Hódolat, tisztelet azoknak az Isteneknek,
akik léghajóra szálltak és mély bíborba öltöztek**

Mint az bizonyára és remélhetőleg észrevehető, sőt talán remélhető, stílusom némileg komolyodott az iromány első mondataihoz képest. Megkövetem a tréfára éhes olvasót ezért, aki e sorok tájékán már a mű eldobását, egyéb célra való felhasználását fontolgatja, mentségemre szolgáljon, hogy ezen előadók munkásságáról, életemre, lelkemre gyakorolt hatásáról már nem tudok a cinizmus és a humor eszközeivel írni. Ha leírom, kimondom a *Led Zeppelin* szót, rendszerint hozzágondolok egy kiemelő, felmutató „A” névelőt.

Nem lehet másképp: „A” Nagy *Zepp*. Mert itt kezdődött minden. Innen indult a hard-rock, a heavy metal, az agresszivitás kifejezése a színpadon, az igazi „kemény” zene minden szépségével. Mindez a hatvanas évek végén Angliában. *John Bonham*: egy bolondos, szőrmók dobos, aki soha nem járt dobtanárhoz, és talán éppen ezért úgy dobolt a világ legnagyobb dobverőivel, mint senki más, és akinek sajnos az alkohol volt a hobbi. *John Paul Jones*: visszahúzódo, apródfrizurás billentyűs-basszusgitáros, ki a *Zepp* feloszlása után húsz évvel volt csak hajlandó megjelentetni első szólólemezt. *Jimmy Page*: a misztikus gitáros örökké feketében, akinek furcsa jelmezeit ma múzeumban őrzik, és aki már életében gitáros-istenné vált és akire többször rásütötték a sátánista jelzőt, amiből az volt igaz, hogy élénken érdeklődött az okkultizmus iránt és egy elátkozott kastélyban lakott, több kísértet társaságában. *Robert Plant*: minden rockénekes példaképe, szexszimbólum, az első fazon hosszú hajjal, fülrepesztő magas hanggal és félmeztelenül a színpadon. Viaszfiguráját a londoni panoptikumban sűrűn látogatják.

A *Zepp* kis klubokban blues-zal kezdte, aztán másfél mázsás menedzserük átvitte őket Amerikába és egy turnéval eladta a zenekart örökre a halhatatlanságnak. A második lemezük megjelenésére a világ már a lábaik előtt hevert. Erőszakos gitár, a fájdalom, a megbántottság és a szerelem soha nem hallott kifejezése zenében, énekben, tomboló közönség. A *Zeppet* nem lehet kikerülni, mindenki találkozott vele, aki rádiót hallgat, aki koncertekre jár, aki tv-t néz. Minden fiatal, aki zenészi ambíciókkal telve valaha is gitárt fogott a kezébe, próbálkozott már a régi *Zepp*-riffekkel.

Azonban sokak számára az együttes megmaradt egy „tombolós” zenét játszó csapatnál, akiknek a zenéjére jókat lehet inni a főiskolai bulikon. Ehhez hozzásegített a magyar *Coda* együttes, akik emlékenekarként kizárólag a *Zepp* korai számait játsszák, azok közül is a tömegmozgatókat, holott a *Zepp* nem lett volna maradandó, ha csak így ismeri meg a közönség. Mert sokkal több ennél. *Prince* egyszer úgy jellemezte a *Zeppet*, hogy minden daluknak más színe van, és ez így igaz.

A zenekar a hetvenes években tíz lemezt jelentetett meg, az első négyet cím nélkül (csak be-számozták), sőt ez utóbbira még a nevüket sem írták fel, mondván a zene a lényeg, nem a már bejáratott név. Ezen a negyedik lemezen található minden idők egyik legszebb dala, a Lépcső a mennybe, amit azóta sem igazán lehetett túlszárnyalni líraiságában, szelídségében, erejében. Kislemezen soha nem jelent meg, nem alacsonyodott le a slágerek szintjére, de a mai napig (32 év múltán) is hallani olykor akkordjait, ha végigsétálsz a garázssorokon...

*Ahogy mélyebbre visz utunk
Árnyékunk legyőzi lelkünk
Valahol ott jár a hölgy
Akit mindnyájan ismerünk*

*Ragyogja a fényt
És megmutatja végre
Hogyan válik majd arannyá minden
És nagyon kell figyelned
Mert a megértés jön majd el
Egy lesz minden és minden abban:
Kösziklaként mozdulatlan*

1980-ban tragédia érte a zenekart, dobosuk váratlanul az örök koncerttermekbe költözött. Halála után a csapat nem tudta, nem akarta folytatni, csendben feloszlottak. *Robert*, az énekes folyamatosan szólólemezeket jelentetett meg, turnézott olykor, de sokáig nem mert *Zepp* dalokat játszani. Tanúja lehetett, amint sorra jelennek meg a piacon a *Zeppet* és az ő személyét utánzó együttesek: *Guns* 'n' *Roses*, *Aerosmith*, *Iron Maiden*, *Whitesnake*, *Rush*, stb., majd lassacskán némelyik saját hangra, saját stílusra talál. Tanúja lehetett, amint befut a disco, a rap, a techno és a többi, kiszorítva az értékeket a nyilvánosság elől. De láthatta azt is, hogy még mindig tömegek járnak el a régi nagyok koncertjeire, és láthatta, hogy a tizenévesek újra felfedezik a klasszikus rockzenét.

1994-ben a már barázdált arcú *Robert Plant* és a barátságos öregemberré szelídült *Jimmy Page* ismét találkoztak, és egy egyiptomi zenekarral, vonósokkal közösen, keleties feldolgozásban egy londoni unplugged koncerten előadták a régi *Zepp* dalokat. *Robert Plant* soha nem titkolta vágyódását a Kelet filozófiái iránt, a *Zeppben* mindig ott rejtőzött a régholt tanítók szellemisége, de ez a majd' kétórás show (az MTV jóvoltából) milliókat képesített el zsenialitásával, úgyhogy hetekig ismételték. *Planték* új erőre kapva turnéra indultak, amely során Budapesten is felléptek 98-ban, és láthatták, amint harminc-negyvenéves emberek hitetlenkedve bámulnak maguk elé és mormogják: - Ez nem lehet igaz, itt van a *Zeppelin*... Holott csak a fele volt itt, *Roberték* a feloszlás után illendőségből soha nem használták legendás nevüket.

Még egy közös album jelent meg pár éve, azóta csend. Mostanság megint külön utakon jár a két legenda, *Robert* szólóban turnéztat állítólag, *Jimmy*ről semmit sem tudni, a régi basszeros *John* csendben szólóalbumot adott ki nemrég, a dobos *Bonham* pedig azóta talán újjászületett és egy felfutó rockzenekarban püföli a bőrt. A jövőnek pedig maradt egy tucat album, örök értékekkel.

Most egy kicsit csendben maradok, majd folytatom. Tehát. Torokköszörülés, és...

Van a polcomon egy új DVD. Dupla lemez, több óra, és rajta a zenekar tíz évének legjobb pillanatai. Van, ami mai szemmel, füllel, érthetetlen, kellemetlen. Van, ami még mindig olyan energikus, mint a maga korában lehetett. És van, ami elbűvöl, felemel, elringat, hogy aztán hirtelen zuhanjak ki a percekkel azelőtt még ringó bölcsőből és zuhanjak a földre. Mire felnézek, egy hatalmas hegy köszönt, rajta számos meztelen kisgyerek mászik felfelé... No de megint elkalandoztam.

- Nem vagy ember, ha még nem hallottál *Led Zeppelint* - közölte velem egy Zsuzsa nevű lány tizennyolc éves korom tájékán. Szántam bántam, de beismertem műveletlenségemet. Fitymáló mozdulattal ejtett kezembe egy CD-t ezt követően. Igénytelen, egyszerű borító valami háborús fotóval. Ez volt a csapat második albuma. Akkoriban sűrűn autózgattunk Attila barátommal, aki értette és ismerte az általam is tisztelt régi zenekarokat. Friss jogsí nekik is, nekem is, és az akkori olcsó benzináraknak köszönhetően nagyban hozzájárulhattunk szüleink autójának amortizációjához. Így esténként betáraztunk kazettákból, majd nekivágtunk az éjszakának. Leparkoltunk a diszkók elé, lestük a némileg illuminált tiniket és provokatív módon *Led Zeppelint* meg *Yest* bömböltettünk nagyképen.

Egyszer egyedül voltam, hangulatom borongós és egyhangúan nyomtam a gázt. Megálltam a hírhedt tini-diszkó előtt, reméltem egy kedves lány feltűnését. A rádió szólt éppen, és valamelyik erősebb műsorvezető bekonferált egy *Zepp*-dalt, mint a „fehér blues egyik legszebb darabját”. Nem ismertem a számot, de fejemet a kormányra hajtva, a mű minden sorát érezve, élve, remegve hallgattam meg, és a végén összeállt bennem az a tisztelet, amely attól fogva mindig velem maradt a *Zeppelinnel* és egyáltalán a rockzenével kapcsolatosan. A szöveget akkor még nem értettem:

*Héttől tizenegyig meló minden éjjel
Életemet vonszoltam magammal
Nem hiszem, hogy jó ez így
Mindenki bolondja voltam én
Tettem, mit tehettem
Mert szeretlek kedves
De amióta tiéd szívem
Úgy érzem elvesztem eszemet*

*Mindenki mondja egyre csak
Hogy veled kezdeni hasztalan
Próbáltam, de hadd mondjam el
Ennél többet nem tehettem
Melóztam héttől tizenegyig
Minden éjjel vonszoltam életem
Istenem, te tudod, nem jó ez így
Amióta szeretlek
Elvesztettem az eszemet*

*Sírtam, sírtam csak
Könnyeim, mint eső hullottak
Nem hallod?
Nem hallod, hogy záporoznak?*

Az évek folyamán hallottam amatőr rockzenekarokat, akik a *Lépcső*-dalt és más *Zepp*-számokat próbálgattak a garázsokban. Beszéltem már nem tini rockrajongóval, aki a szobája falán egy *Robert Plant* képet őriz bekeretezve és olykor áhítattal és tisztelettel pillant rá. Egy-istenhívő, istene pedig ott van a falon. Ismerek egy remek író, aki két könyvet is szánt a zenekarra, valamint nem megunva fordítgatja a csapat dalszövegeit. És van olyan is, ki folyton folyvást *Zepp*-lemezek címeit adja különböző írásainak címéül...

Köszönet a címekért.

A *Zepp* egyébként azért is ad erőt, mert ha ott állsz egy koncerten és látod ezeket az ötvenes arcokat oly energiával létezni, szemben a sodrással, szemben a huszonegyedik századdal és annak minden életellenes áramlatával, szóval, ha ők kibírták, kibírják, és még mindig ott állnak hirdelve az erőt, az emberséget, akkor te mi a fenéért panaszkodsz és hagyod el magad? Már elnézést a nem várt és agresszív kirohanásért. Viszont ha már szóba hoztuk pár bekezdés erejéig a *Led Zeppelint*, miért is hagynánk ki az a zenekart, akik legalább annyira felelősek a heavy metal stílus kialakulásáért?

Ez a stílus - heavy metal - a nyolcvanas évekre egyet jelentett azon együttesek zenéjével, akik csíkos nadrágban kiálltak a temető szélére, hogy aztán vicsorogva, ritmusosan vagy anélkül

imbolyogva, keménykedve zúdítsák a hallgatóra nézeteiket a Sátánról, meg hasonló kultikus személyekről, akik ha léteztek, bizonyára felhemperedtek a röhögéstől eme bandák produktumait szemlélvén. A rockzene ezen elkorcsításáért pedig feddés illeti meg többek között a magyar *Pokolgép* vagy *Ossian* együtteseket, illetve a külföldi teljes állatkeretet, akik még manapság is komolyan veszik és komolyan vetetik, de ami a legrosszabb, népszerűsítik a sátánkultuszt. Holott a valódi heavy metalnak nem sok köze volt eredetileg e tevékenységhez. Ők még dalokat írtak, amelyeket koncerteken adtak elő, mindennemű külsőségek nélkül. Mint például az angol *Deep Purple*:

Nem szeretem a *Deep Purple*-t. Nem, mert hangosak, mert üvöltenek, és van ott egy énekes, aki úgy bújt elő a hatvanas évek szelíd világából, mint egy felserdült fenevad, ki az évek alatt szétráspolyozta láncait és most kitombolja mindazt a dühöt, melyet elfojtott az évek alatt.

Nem szeretem őket, mert már nagyon korán olyan keménységet mutattak be lemezeiken, amely joggal sokkolta a *Beatles*hez beatzenéjéhez szokott füleket, ám őszinték voltak. Gondom van velük, mert tudtak értékeikről, és egyik lemezük borítóján nem átalították önnön arcmásukat sziklába vésni az utókornak.

Fenntartásokkal teszem fel lemezjátszómra szimfonikus zenekarral közösen rögzített albumukat is, amellyel úttörők voltak a hasonló kísérletek között, melyek megpróbálták ötvözni a klasszikus zenét a rockkal. Mindig lehalkítom *Gyermek az időben* c. dalukat is, noha ez az egyetlen lassú melódia a zenekar fennállása óta. Lehalkítom, mert nem bírom *Ian Gillan* sikoltásait a dal és a hidegháború közepén. Nem bírom a klasszikus zenén edzett billentyűs, *Jon Lord* futamait, mert olyan, mintha idegeim húrjain szaladgálna ujjaival, hogy aztán felpörögjön a ritmus, mint egyfajta tiltakozás az embertelenség, az önpusztító világ ellen, majd összeomoljon minden a dalban és ne maradjon semmi, csak egy üvöltés az ember szájából.

*Édes időgyermek
Látod a széleket
Meghúzták a vonalat
Jobbra a rossz balra a jó haladt
Nézd a vak embert ott
Szétlövi a világot
Golyók repülnek
Halottak fekszenek
Ha már elkárhoztál
Nem vertek agyon
Lebegsz de nem nagyon
Jobb ha behunyod szemed
Eltakarod lelked
És várod eledeled...*⁸

Nem bírom a gitáros, *Ritchie Blackmore* mosolytalan arcát a koncertvideókon, aki különös kalapokat visel és középkori dallamokat csempész orvul gitárjába, majd az ezredfordulón odáig fajul, hogy feleségével egy gitáros-kobzos zenekart hoz létre és lovagkori nótákat penget ki-tartó közönsége örömére.

Nem szeretem őket, mert hűtlenek egymáshoz. Az énekes elhagyja néha a zenekart és a gitáros sem maradandó tag a Mély Bíbor csapatában. Egy kicsit viszolyogva nézem őket, mert nem

⁸ Ezt a remek dalszöveget Göbolyös N. László fordításában közlöm.

tudván megfelelni a változó közönségízlésnek, a nyolcvanas évek pophulláma mögött váratlanul képesek voltak feltámadni, és Budapesten például négy egymás követő estén teltházas koncerteket adtak, ahol olyan fiatalok is ugráltak az első sorokban, akik még nem is éltek akkor, mikor ez az öt fiatalember először lépett színpadra.

Örülök, hogy nem szeretem és nem is hallgatom már őket mostanában. Mert nem merem feltenni lemezeiket, ahonnan csupa keménység, rosszul szóló régi felvételek és kőkemény rockzene árad elő kíméletlenül a hangszórókból. Örülök, hogy túladtam újabb lemezeiken. Mert rájöttem: igenis lehet élni a *Deep Purple* zenéje nélkül is.

Csak épp egy picit szegényebb nélkülük a világ...

Mindezen sorokat akkor vetettem egyébként papírra a *Deep Purple*-ről, amikor rájöttem, hogy a gitáros-dalszerző-frontember *Ritchie Blackmore* kitűnő példája annak a már kihalóban lévő emberfajtának, akiken úgy süt keresztül az isteni fény, hogy a szívárvány legkülönbözőbb árnyalataiban tud megnyilvánulni anélkül, hogy egyébként a lényeg változna. Mert ki hitte volna, hogy az az ember, aki megteremtette a heavy metalt és aki példaképe lett több száz későbbi gitárosnak és zenekarnak, öregkorára legyint egyet a megfakuló kemény rockzenére, akusztikus gitárt ragad és feleségével együtt szolid örömmzenélésbe kezd, minekutána középkori dallamokkal építkező, tapssal is kísérhető, gyönyörű szép dalokat adnak elő, egyébként rendkívül sikeresen. Ámbár a figyelmes hallgató megfigyelhette, hogy az úriember nem tagadta meg sem lelkét, sem zenéjét, hiszen ugyanazok az érzések, akkordok, dallamok köszönnek vissza kobzos-dalaiban is, mint a korábbi *Deep Purple*, vagy még inkább a később létrehozott *Rainbow* zenekar dalaiból. És persze nagyon is szeretem.

*A völgy zöldje oly élénk volt
A mélyben egy patak kéken rohant
Egy ifjú lány igaz szerelméhez hajolt
És kétségbeesetten szólt
Ígérd meg
Ha fehér rózsát látsz
Eszedbe jutok majd
Úgy szeretlek
Soha nem engedlek
Én leszek majd
A te rózsád szelleme...*

Egyszer történt. Albérleti kisszobám volt, és egymagam feküdtem az ágyon. Csend telepedett a helyiségre, este volt, és fejhallgatón át eme gitáros-zseni egy instrumentális számát hallgattam újra meg újra. Alázatos gitár pengette végig ugyanazt a dallamot, és először kéredezkedőn, majd egyre bátrabban kísérte válaszolgoton egy szintetizátor. Közben tollat ragadtam és egy vers formájában leírtam, ami eszembe jutott, amit éreztem, amit e dal kiváltott bennem:

*Milyen szép
Meztelenül élém lép
Ébren, holtan
Megvilágosult múltam
Simogat lágyan
Ne félj, kedves
Közeleg az éj
A halál, és már szíved*

*Semmitől sem fél
Ajándék a dal
Mi füledben csordogál
Mint vér ereidben
S imát mormoljál
Átok helyett, fiú
Köszönetet rebegj
Zengd a dicső szót
S álmodj életet
Végre.
Vége?
Milyen szép
Ahogy lebukik a Nap
A horizont mögött
S csillagok, hűvös szellő
Ajtómon át köszönt*

A versnek a Naplemente címet adtam, anélkül, hogy tudtam volna az eredeti címet. Később néztem utána, hogy vajon hogyan nevesítette szerzője a dallamokat és ezt a hangulatot. Aztán megörültem. A dal címe ugyanis ez volt: Beyond the sunset, vagyis A naplementén túl. Ezúton is köszönöm.

A megdöbbenés nemrég ért, amikor rátaláltam a *Deep Purple* honlapjára, ott is a zenekar tagjainak oldalaira, ahol pár fotót is megtekinthettem. És láthattam egy rövid, ősz hajú öregembert, markáns arccal, a kép felett a neve: *Ian Gillan*. Hogyan? - ámultam. Hol van az „üvöltő óriás”, a még tíz éve is hosszú hajú, energiától feszülő rockénekes, akit úgy kellett társainak lerángatniuk a Budapest Sportcsarnok színpadáról, mert olyannyira nem akarta otthagyni tomboló közönségét a koncert végén? Valóban ez a bácsi lenne az, aki valaha lemezre énekelt minden idők egyik leghíresebb rock-dalát, a Füst a vízen-t?

Nem a szemem hibáztott. Az idő tett itt valamit az elmúlt több, mint három évtizedben, ami nem megbocsátható.

Dőljön a fal, tomboljanak és repüljenek a disznók, jön a Pink Floyd, avagy értekezés a watersizmusról

Fordították már Rózsaszín Malacnak is, holott a hatvanas évek közepén alakult angol underground csapat két régi brit jazz-zenész, *Pink Anderson* és *Floyd Council* neveiből rakta össze nevét. Huszonéves főiskolások mindennemű ambíciók nélkül, mindössze a gitáros-festő *Syd Barrett* vette komolyan a dolgot, és nem ritkaságszámba menő LSD-s élményeit igyekezett dalai hangulatában visszaadni. 1967 London, UFO-klub, „freak”-ek, elvontabb figurák fetren-genek mindenféle színes zselében a padlón, a falakon diaképek villóznak és a világon először quadrofon hangzás élőben, zajok, zörejek: színpadon a *Pink Floyd*. Majd kis- és nagylemez: Dudás a hajnal kapujában. Űrrock, kísérleti zene, az elektronika megcsúfolása, miközben a *Beatles* még a tinilányoknak játszik.

Aztán a frontember *Syd* végleg szürrealista álmait választja, elvonókúrák, és egy élő legenda tűnik el a semmiben, helyette új énekes-gitáros *David Gilmour*, és igazi, maradandó *Floyd*-stílus, a lebegő gitárhangokra, lágy, többszólamú énekekre és hang-effektekre épülő progresszív rock.

Néhány filmzene, egy kísérleti album, a nagy mű előfutára *Kitörés* címmel, és egy meghökken-tő dal, melynek szövege mindössze ennyi volt:

*Eljön majd a nap
Mikor feldarabollak
Apróra-apróra...*

További érdekes hangulatok kaptak helyet még ezen a korongon:

*Én a konyhában voltam
A kutya odakint
A nap lassan süllyedt
Ő odakint nézte
És sírt...*

De az én kedvencem erről a lemeztől a *Visszhangok* c. dal volt:

*Nincs, ki hajnalhoz hív
Nincs, ki lezárja szemünk
Nincs senki, ki most szól
Nincs, aki merné
A Napot átrepülné...*

1973-ban jött egy olyan lemez, ami 27 éve eladható: A *Hold* sötét oldala. A tökéletes mű. Óracsörgéseit, effektjeit, zenei részeit kismillióan kölcsönvették, felhasználták már, ám a mai kor emberének ugyanolyan lenyűgöző, borzongató és félelmetesen szép maradt, mint akkoriban. A legjobb egyedül és sötétben hallgatni.

Ezúttal nem tudom felidézni, hogy ki mutatta be nekem a zenekart, ennek oka az lehet, hogy magam találtam rá. Nem lehetett elkerülni. A másik tégla a falban c. dal 1979-től kezdve nem szűnt meg feltűnni a rádiókban, nem is beszélve arról, hogy akkoriban szokás volt különböző tévéműsorokban felhasználni a *Floyd*-darabokat, köszönhetően a szerzői jog törvények nem-

létének. Amire még emlékszem, hogy nyolcadikos korom környékén az akkor sűrűn forgatott Popcorn illetve Bravo magazinokban is cikkeztek a zenekarról, hogy aktuális turnéjukon olyan showval hódoltak a közönségnek, amelyet még látott emberi szem. Így a *Floyd* megmaradt tudatomban valami különleges zenekarnak, akik vannak annyira titokzatosak, hogy semmit nem lehet róluk tudni. Lemezboltban portyáztam, amikor ismét eszembe jutott a zenekar és megkértem a boltost, hogy vegye fel nekem a Fal c. albumot, amiről már annyit hallottam, hogy - úgy gondoltam - ideje volna megismernem. A tulaj elismerően pillantott rám, mint akinek hirtelen megjött az esze, így hamarosan birtokolhattam a legendás lemezt.

Nincs, ki ne hallhatta volna, ám kevesen mertek elmerülni benne. Punk és underground jellemzők egyszerre, de nem punk és underground módon előadva. Tananyag a pszichológián, film Alan Parkertől *Bob Geldoff*al a főszerepben. XX. század vénásan, anyakomplexus:

Csitt, kisfiam, kicsim ne sírjál!
Mama valóra váltja
Minden rémálmodat.
Mama minden félelmével átítat.
Mama gondosan elrejt
A szárnya alatt.
Szállni nem hagy, de dalolni enged.
Mama vigyáz rád és melegen tart.
Ó kicsim!
És segít, hogy felépítsd a falat.

Apavesztés egyéni és kollektív szinten:

Apa vissza sose jön már.
Halvány emlék, semmi más.
Csak egy fénykép az albumban.
Apa, mi mást hagytál énrám?
Apa, mégis mit hagytál reám?
Semmi mást, csupán egy téglát a falban.
Semmi mást, csupán egy téglát a falban.

Háborús élmények:

Lá-láttad a rémült arcokat,
Ha-hallottad a hulló bombákat?
Go-gondolkodtál azon,
Miért kellett fedezékbe vonulnunk,
Mikor egy szép új világ ígérete
Bontakozott ki a kék ég alatt?

Gyökértelenség:

Hogyan töltjük ki, mondd, a puszta semmit?
Hol az éhség az égre csap?
Az arcok tengerét kéne átszelni?
Hogy zúgjon újra és újra a taps?

Társkapcsolatlanság:

*Óh, kedves!
Ne hagyj el most!
Hogy mehetsz el?
Mikor jól tudod, hogy kellesz.
Hogy véresre verhesselek egy szombat este.*

És a végén az Ítélet: nézz szembe mindezzel:

*Állj!
Hadd menjek haza!
Levetem ezt a göncöt,
Az egészséget itthagynom.
Csak azért várok itt,
Mert tudni akarom:
Vajon mindvégig bűnös voltam?⁹*

Hónapokra, mondhatni évekre belebetegedtem a Fal-filozófiába, amely azt hirdette, hogy nincs remény, nincs jövő, az emberlény egész életén keresztül falat épít maga köré, hogy aztán megfulladjon a vákuumban. Nem tett kevésbé jót a szintén *Roger Waters* nevét fémjelző *Állatok* c. *Floyd* lemez sem, amely hamar első számú kedvencem lett, köszönhetően Juhász Pál nevű barátomnak, aki felhívta figyelmemet a műre. Az album az emberi társadalom rétegeit ábrázolja orwelli módon, a zene fantasztikus eszközeivel. Vannak disznók, kutyák és birkák, ez utóbbiakról szólt az alábbi szöveg:

*Bégetés, gagyogás, sikoly a nyaki ereken
Amott felbőszült bosszúállók intenek
Túl a sötétségen vidáman menetelnek
A hírt hallottad?
A kutyák halottak
Jobb, ha otthon maradsz és vársz
Tedd, amit mondanak
S takarodj az útból, ha megöregedni vágysz!*

Ilyesmi hangulatban csordogált ez a remek lemez, amelyben még ott feszült az a hatalmas lázadó, romboló energia, mely a Fal lemezre már gyűlöletes feladássá degradálódott. Az *Állatok* albumot több százszor meghallgattuk Palival, összevetettük a Fallal, és se vége se hossza nem volt az elemzéseknek. Ekkortájt indult be a feljebb már említett *Yes*-klub és annak újságja a *Közel a peremhez*. Pali ebben publikálta írását, amelyet a *Pink Floyd* zenéje ihletett. Következzék hát a *Találkozás a rockkal* címet kapott esszé egy részlete Juhász Pál tollából:

„Gyárkérmény, sínek. Rozsdás mosdó, koszos falak és amortizáció. Egy repülő malac és filozófia. Eredő-eredendő kérdések. Kontrasztok, majd a homályból előtűnő válaszok. Tisztánlátás, igen! Minden tisztán látható. Én, aki hajdanán, tizenegynéhány éves fejjel bambán és tátott szájjal figyeltem a nagyokat, ma már a fogaimat sem szorítom össze. Ott és akkor, abban az iskolában döngölt egy zenestúdió. Jött a nagyfiú, kezében néhány lemezzel. „Döngölt” a nagyfiú. Korongra került a „rőzsehordós Zepp”, a prizmás

⁹ A Fal lemez idézett szövegeinek fordítója ismeretlen, egy biztos: nem én voltam.

lemez, meg egy másik, amelyen olyan furcsa rajz volt, s ráírták, hogy „Törékeny” (?). Aztán előhúzott a kupacból egy „gyárkéményeset”. Lenézett rám az aprócska tudatlanra és jókedve lévén - megtérített. Kezembe nyomta a tasakot és felsóhajtva megrázta a fejét. Az arcán valami olyasféle érzés látszott, mint egy orvosén, aki eutanáziára készülődik. Elhangzott egy „Hallgasd meg, öcskös, csípni fogod!” - jellegű felszólító mondat, s én eszerint cselekedtem. Mondhatni „vonzott a zűrzavar és a bódító fény”, bár erről akkor még sejtelmem sem volt...”¹⁰

Hát ez volt az ő tapasztalata, melyet aztán nekem is átadott. Hála érte, bár évek kellettek, míg felgyógyultam belőle. Egyébként így volt ez rendben.

De mire a *Floyd* idáig eljutott, addigra már skizofrén koncerteket adtak: a zenekar a színpadon és hatalmas fal választja el közönségétől. Tovább nem bírják, feloszlás 83-ban, perek a *Pink Floyd* név miatt, gyűlölködés, mindezek felett a kinti világban discozene, heavy metal, punk és new wave. Aztán 87-ben csonka-*Floyd Roger Waters* nélkül, de feltámadás, egy lemez Pillanatnyi elmezavar címmel:

Természetesen ezen is akadt nem egy kedvencem:

*Mikor elfordulunk
Mert taszít a sápadtság
És amit mondanak, fel nem foghatom:
„Ne zavarjon a környezet
Más szenvedései ezek
Inkább fordulj másfelé
Csak fordulj már el”*

Modern hangzás, politika és rockzene, dallamvarázs, világturné, tinik néznek össze: - Mi ez? Majd évekig szünet. A kivált, kitagadott Fal-író *Roger Waters* szólólemezei a teljes reménytelenség képét mutatják, 92-ben Halálra szórakoztatva c. albumával jelentkezett, melyben felhívta a figyelmet arra, hogy:

*Pepsi folyik az Andokban
És McDonalds épült Tibetben is...*

A *Floyd* 94-ben teljesen megszelídülve jelentkezik a Kettévágott harang c. albumával, béke, emlékezés, fájdalom, megnyugvás:

*De a fű zöldebb volt
Csillogóbb a fény
Édesebb az íz
Várt a csodaéj
Barátokkal együtt
A hajnali köd ragyog
Kiárad a víz
A végtelen folyó
Örökkön örökké...*

¹⁰ Eme iromány eredetileg a Yes-klub Közel a peremhez c. kiadványában jelent meg 1996-ban.

Ez a bizonyos 94-es lemez volt az első és az utolsó, melyet megjelenése idejében vásároltam meg. És nem sokkal a megjelenés után, egy tavaszi napon a következő hírt hallottam a rádióból: „A *Pink Floyd* együttes Texasban megkezdte világturnéját”. Micsoda? - hüledeztem. Teljesül a több éves álom, láthatom a *Floyd*ot élőben? Aztán kiderült, hogy a zenekar elkerüli Magyarországot, ez úton küldöm üdvözetemet azon hazai koncertszervezőknek, akiknek sikerült nem összehozni a *Floyd* utolsó két lehetséges koncertjét. Mindenesetre azért nem lesznek olyan messze - tudtam meg - merthogy Bécsújhelyen, a nyár végén megvalósulhat az álom. Jegy kapható volt, és mint aznap kiderült, fél Magyarország vándorbotot, tarisznyát ragadott és kizarándokolt Ausztriába megnézni az Isteneket. Mi kocsival mentünk jó páran. Persze elkéstünk, már megkezdődött a csoda. Ettől függetlenül úgy álltunk ott, mint akit villám sújtott. És nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy ezt még egyszer látni kell. Már csak az elmulasztott eleje miatt is. Így pár héttel később felkerekedtünk akkori kedvesemmel, és találomra kimentünk Olaszországba, merthogy ott tartott épp a *Floyd* turnéja. Az eseményről egy vers formájában emlékeztem meg:

...
Csillagok úsztak
Dallamok kúsztak
Fülünkbe
S öregedő zenészek
Álltak nem is oly messze
A közelben
Megdermedtek
S ámulva néztek
Könnyezve bámultak csak
Az emberek
Mert ott voltak ők
Ragyogott a gyémánt
Felkelt a Hold
Leomlott a fal
S az egyetlen baj
Hogy nem örökre tartott
De akkor bár messze
Kilométerekre
S idegen földön jártunk
De ragyogott arcunk
Hiszen csodát láttunk ott
Maga az Idő játszott
Tűzijáték volt
Harangütés volt
Lenézve a kort
A dalokról
...

Egyébként azóta is várom a *Floyd* feltámadását. Úgy tűnik, hiába. Korábban nyilvánvalónak tűnt, hogy a zenekar 2000-ben, már csak a neves év miatt is turnéra indul, de nem így történt. Új lemez sem jelent meg, és *David Gilmour* nemrégiben azt nyilatkozta, hogy nincsenek tervei a *Floyddal*, merthogy a rockzene a fiataloké. Helyette inkább kiadott egy DVD-t nemrégiben,

melyen egy 2001-es szólókoncertjét örökítette meg. A felvétel visszaadott valamit a *Floyd*-érzésből, nem kis örömömre.

Feltámadt viszont *Roger Waters*, aki látva régi zenésztársa passzivitását, fogta magát és világturnéra indult. Megfordult a kocka. Míg a nyolcvanas években a *Floyd*-rajongók nemigen látogatták *Waters* koncertjeit, inkább a néha megmozduló *Floyd*-féle fellépésekre váltottak jegyet, most úgy kaptak a *Waters*-showra, mint fuldokló a mentőővért. És érdekes módon ez a turné érintette Budapestet is, ahol végre volt alkalmam látni azt az embert, aki oly sok gyönyörű és keserű perccel is megajándékozott életem során. Ott volt, és öreg volt, és agresszív volt, és bölcs volt, és fantasztikus volt, és szánnivaló volt. És verte a fejét a Falba.

Itt tartunk most.

**Be kell mutatnom az antisztárokat is: jön, jön, jön egy szőrös,
fállábú bohóc a fuvolájával, egy markáns, egoista fiatalember,
meg egy ijesztő maszkok mögé rejtőző srác, nem is beszélve
kollégájáról, a kopaszodó, hószentrógeres dobosról**

Milyen lehet egy rockegyüttes, akik albumuk közepére képesek feltenni egy történetet Mese a nyúlról, aki elvesztette a szemüvegét címmel? És gondolom, közben elképzelték a sznob kritikust, aki nagy tudományosan leül meghallgatni a lemezt, „na majd én jól kielemezem” szándékkal, aztán tollat, papírt eldob, mikor e részhez ér. Ez volt a Passiójáték c. korong 1973-ban, de a torzonborz csapat kb. öt évvel korábban kezdte pályafutását. Bluessal indítottak, aztán hamar rátaláltak a saját hangjukra és létrehozták a maradandó *Jethro Tull* stílust a következő védjegyekkel: ír-kelta népzeneből ihletett énekdallam, bonyolult dobritmusok, klasszikus zenét idéző billentyűfutatok, gitár, és a lényeg: fuvola!

A frontember énekes-gitáros-dalszerző-fuvolás *Ian Anderson*, ki három évtized múltán is képes összecsiszítani pár embert, elővenni dalait és még mindig új lemezeket publikálni. Örök híve *Martin Barré* gitáros a kezdetektől, és mások, kik eltűnnek, majd újra visszatérnek a zenekarba, hogy bolond mesterüknek szolgáljanak. *Anderson* kineveti, parodizálja önmagát is a színpadon: fállábon előadott szólóit, középkori hoppmestert megszegyenítő mozdulatait, furcsa jelmezeit, mókás szemforgatásait. Cinizmusukba belefért, hogy a fennállásuk huszadik évét ünneplő koncertjükön tolókcocsiban jelenjenek meg a színpadon, és az is, hogy sört szolgálnak fel a közönségnek. Holott a komolytalanság mögött gondolkodó, a világ dolgaira érzékenyen reagáló emberek bújnak meg, kik képesek dalokat írni a levegőért, a folyókért, a gyerekekért és Budapestért is akár. Merthogy 1986-ban *Anderson* a magyar koncerten megismerkedett egy lánnyal, akit többé nem látott, ám történetét elmesélte egy csodálatos dalban Budapest címmel, és a nemzetközi *Jethro Tull* klubok véleménye szerint ez a szám az együttes legszebb felvétele.

*Mintha láttam volna őt
Egy éjjeli étteremben
Kék borzongásokat vetett
A falra
De nem tisztelte meg
Asztalunkat
Nem is volt ott tán
Azt hiszem
Lábai elvitték örökre
Elcsillant a végtelenbe
Hegyeimben ott forog a szíve
De tán már elfeledte
Hogy mily forró Budapest éje...*¹¹

¹¹ Ismét Göbolyös N. László fordítása.

A csapat kissé elektronikussá vált, ha a kor ezt diktálta, ha úgy érezték, ismét elővették a blues-zos dallamokat és elviselték, hogy egy időben az éppen felfutó *Dire Straits* nevű zenekarhoz hasonlítsák őket. Mégis két-három évente új lemez, néha mélypontok, de összességében maradandó értékek és világturnék.

Dobolni jártam, mint már korábban említettem volt, és dobtanárom, Tibi adta kölcsön az első *Jethro Tull* CD-t, mely véletlenül nem is volt tipikus *Tull* album. Mindenesetre a budapesti lemezboltok továbbra is hozzásegítettek ahhoz, hogy kis idő elteltével eme zenekar életműve is bekerüljön gyűjteményembe.

1994-ben egy érdekes kötet látott napvilágot kis hazánkban, Vadpartok címmel. A könyv általam is kedvelt és tisztelt rockzenekarok dalszövegeit tartalmazta a *Yestől* a *Metallicáig* Göbölös N. László magyarításában és fordításában. A rongyosra olvasott kötet szerzőjével egyébként egyszer személyesen is volt alkalmam találkozni egy pesti *Pink Floyd* emlékkoncerten, ahol az író éppen újabb köteteit próbálta értékesíteni egy kopott asztal mögött. Bemutakoztunk egymásnak és e-mailes kapcsolatunk azóta is tart. Hálával tartozom, mert megismertette azzal az örömmel, amit az angolszász rockköltők műveinek fordíthatása nyújt, és nélküle ezen írásmű sem lehetne teljes. Amiért pedig e helyütt említem meg őt, szinte magától értődik. Ő írta a magyar *Jethro Tull*-könyvet.

Az érdekes ismerősök megemlékezésekor szóba kell hoznom egy csodabogár barátomat is, akivel pár évig levelező viszonyban álltam, aztán úgy eltűnt, mint szürke számár a ködben. A fiatalembert Boldizsár Ferinek hívják és levelezésünk idejében Miskolcon lakott. Számos felvételt, kazettát váltottunk, Feri önkéntes népművelőként felvállalta okításomat a progresszív rock tantárgyban, és olyan remek együtteseket ismerhettem meg általa, mint a totálisan hátterben működő *Camel*, vagy az ismertebb, ám nem kevésbé fantasztikus *Renaissance*. Csodahanggal áldotta meg az Ég azt a hölgyet, aki ez utóbbi együttes énekese lett és aki egy *Yes*-emlékalbumon felvállalta, hogy elénekli a csapat egyik legszebb felvételét, a Századfordulót:

*Mint érintett levelek táncolunk
Mindezt egyszer tudtuk már
Ősz jó s mi mindketten
Emlékezünk mindenre
Hiába telt annyi év
Bizonyosságba ért...*

*Jel volt s érintés
Ajkam ujjadhoz ért
Kézen jártunk a nap alatt
Emlékünk fiatal maradt
A szeretet elmaradt...*

Kicsit elkalandoztunk a *Jethro Tull*tól. Természetesen őket is volt szerencsém élőben látni kétszer, valami okból az eme irományban szereplő zenekarok többsége éppen akkor óhajtott feltámadni, amikor én is felnöttem hozzájuk, és ha belegondolok abba, hogy számos idősebb zenerajongó barátom évtizedeket várt egy-egy kedvence élő koncertjére, mázlistának illene magam érezni. Ennyit az öntömjénezésről. A *Jethro Tull* egyébként - már csak a zenekar korát tekintve - szintén jelentős mennyiségű lemezt adott ki, nekem valamiért mégis egy viszonylag kései album lett a kedvencem, és azon is egy remek dal, a Másik Harry bárja. A dalszöveg írásra ihletett és egy rövid novellát követtem el ez ügyben, melyet nincs jogom magaménak

érezni, hiszen tulajdonképpen az eredeti dalszöveget formáltam át prózába. Maga a vers valahogy így hangzott:

*A sör szaga odabent
Áporodott volt
Egy kutya feküdt a sarokban
Tán már meg is hótt
Gyufatartó volt ott és egy halom csikk
A cigarettafüst szaga pont ide illik*

Persze ez csak egy részlet volt. Nem nagyon tudok viszont dalszöveget idézni egy másik kedvencemtől, ki bár írt pár szöveges dalt, rajongói mégis inkább hangszeres zenéjéért szeretik. Ahogy én is. Ki ő?

Mint egy kaméleon. Hajdanán a kor követelése szerint hosszú haj, majd rövidebb, „popos” frizura, mostanság pedig fehérre hidrogénezett, technós viselet. Az arc kicsit barázdáltabb lett, de egyébként ugyanaz a markáns, ámde kisiúsz fazon néz le a lemezbőrítőről, mint 31 évvel ezelőtt, amikor a piacon minden előzetes reklám nélkül megjelent egy album, rajta egy meghajlított csővel. Ez volt a Csőharangok, és több érdekesség is fűződött hozzá. Sorban: a lemezen kismillió húros, ütős, fúvós és billentyűs hangszer volt hallható, ám ezeket kivétel nélkül egy emberke szólaltatta meg, akit *Mike Oldfield* néven ismert meg a világ. A nagylemez ezenkívül egybefüggő, vagyis csak arra a pár percre szakad meg a muzsika, amíg megfordítjuk a korongot. Kísérletképpen, kevés példányszámban jelent meg, ám az év egyik legsikeresebb lemeze lett, mégpedig abban az évben, ami sokak szerint a rockzene egyik legdicsőbb éve volt: 1973-ban.

Mike imádja az ír népzene és imádja gitárját. Ez utóbbit annak idején sikerült oly egyedire behangolnia, hogy rögtön felismerhető: ez ő. Aztán folytatódott a széria, a bonyolult instrumentális kompozíciók mellett helyett kaptak énekes darabok is. *Mike* teret engedett más zenészeknek is későbbi albumain, nem ragaszkodott az egyszemélyes zenekarhoz, főleg, hogy látványos, ám ritka koncertjeit értelemszerűen nem is tarthatta meg egymaga.

A zene sekélyesedett, bár megjegyezték olykor, hogy *Oldfield* a sznoboknak készít lemezt, merthogy általában az egyik oldalon a húszperces, kidolgozott kompozíció kapott helyet, a másikon pedig a fülbemászó slágerek. E szellemben jelent meg jó pár sikeres, szép album, aztán jöttek a rajongók által utált discolemezek, mígnem *Mike* megelégtelt az egészet, visszatért gyökereihez, és a legnagyobb táncórület-korszak közepén készített egy elborult lemezt *Amarok* címmel, majd mielőtt a zenehallgatók fellélegezhettek volna, máris megjelent legelső albumának második része. Itt már *Mike* szakított a slágerzenével (nem végleg).

Kísérletező kedve egyik különleges darabja, a híres sci-fi író, Arthur C. Clarke által ihletett *A távoli Föld hangjai* c. munka, ami az űrbe repít, majd a *Utazó* c. alkotás, amely a *Rettenthetetlen* c. film hangulatában a skót felvidékre kalauzol. A techno korszak beköszöntével *Mike* megmutatta, hogy miképpen lehet a gépeket helyesen felhasználni a zenében, és a Csőharangok 3, valamint a Milleniumi harangok már e stílusban született. Nem mellőzhető zene, szélsőséges ám bámulatos: *Mike* belevitte népzeneit, gitárdallamait, zongorajátékát, gyermekdalait a lelketlen dobgépekbe, zeneszerkesztő programokba, és életre keltette azokat, feloldva a gép vagy hangszer konfliktust.

Mike Oldfield meglehetősen csalódást okozott egyébként Budapesten, amikor sikerült 70 percet játszania a BS-beli koncerten. Pontosan kezdett, ami nem szokás, így a késéshez szoktatott koncertlátogatók meglepetten vették tudomásul, hogy már megy a buli. Még jobban meglepőd-

tek, amikor alig több, mint egy óra után *Mike* ráadás nélkül lelépett. Nem voltam ott egyébként, valamiért nem vonzott a show. Így vagyok valahogy ezzel az úriemberrel. Volt idő, mikor nagyon sokat jelentettek nekem egyes albumai, meg aztán olyan is, amikor hónapokig nem hallgattam. E sorok írásakor utóbbi korszak zajlik. A koncertvideóit pedig nem szeretem. Főleg amióta láttam egy nemrégiben felvett németországi fellépését, ahol a tökéletesen sznob és kulturálatlan német közönséget sokkal inkább érdekelte a feje fölött cikázó kamera, mint a téli színpadon megfagyó, de mégis fantasztikus zenét produkáló ritka vendég. *Mike* pedig ahogy szokta, kicsit túlszólta a dolgot, férfi-női kórust, jelentős mennyiségű zenészt és hangszerelt feltornyozva adta a talpalávalót a tökéletesen botfűlű germán nézőknek.

Maradjunk még angol földön és keressünk meg öt fiatalembert abban az időben, amikor a fenti két együttes is még csak próbálgatta a szárnyait, hogy aztán később óriási köröket rójanak a Föld körül. Bevallom, mikor valamikor a nyolcvanas évek közepén megismertem a *Genesis* zenekart, egy populáris zenét játszó csapatot láttam, kik nem voltak már fiatalok, de igazán öregek sem. Énekesük, *Phil Collins* pedig tökéletes antisztár volt, nem szívtipró megjelenésű, kopaszodó, középkorú férfi, ki - mint megtudtam - dobolt is a zenekarban.

Érdekes, lüktető dalaik voltak, elképesztő videoklipekkel, a kedvencemen Reagan elnök gumi-bábu mása éppen az atombombák indítási gombját nyomta meg a szobapincér csengője helyett, tévedésből, a reggeli ébredés után... Aztán mindezekkel egy időben sűrűn tűnt fel egy jóképűnek is mondható fiatalembert videoklipje, animált zölkségekkel. Őt *Peter Gabriel*nek hívták, és a zenéje nem tetszett igazán. Jóval később tudtam meg, hogy ő volt a *Genesis* zenekar első énekes, egy olyan korban, amikor még egész más szelek fújtak a könnyűzenében.

Merthogy a *Genesis* a hatvanas évek végén alakult Angliában, főiskolás fiatalok hozták létre, és azt az utat szerették volna járni, amit később progresszív rocknak neveztek el a szakértők. A *Genesis* *Peter Gabriele*, ez a félénk, gátlásos, fátyolos hangú srác aztán megteremtette a rock-színházat. A koncerteken látványos díszletek között, bizarr, nemritkán horroros maszkokban lépett fel és szinte eljátszotta a dalokat. Igényes, különcségre éhes közönség látogatta a zenekar fellépéseit, és sorban jelentek meg a szebbnél-szebb albumok. Ők sem kerülhették el a sorsukat, a hetvenes évek közepén *Peter Gabriel* kifulladt, elfáradt, és egy fantasztikus, ám nagyon komolyra sikeredett album után kivált a zenekarból.

Maradtak négyen, és *Phil*, a dobos vette át az énekes szerepét is, a meglepő az volt, hogy hangja megdöbbenően hasonlított *Peter*ére. A *Genesis* tovább emelkedett, rövidebb számokat írtak már és a slágerlistákra is felmerészkedtek. A nyolcvanas évekre hárman maradtak és az új generáció is megismerte az együttes nevét. Közben *Phil Collins* is szólózott olykor és neve fogalommá vált, arca pedig az egész világon rendszeresen feltűnt a zenecsatornákon. *Peter*, a magára hagyott énekes sem igyekezett lemaradni, és bár egészen más zenével, de folyamatosan jelen volt a világ zenei életében. Jótékonykodott, harcolt az emberi jogokért, és létrehozta az első világzenei fesztivált. Ment a maga útján, ahogyan régi zenekara is.

A kilencvenes évek elhozta a könnyűzene újabb változását, és a *Genesis* is megfelelt erre a maga módján egy sikeres albummal, melynek a *Mi nem tudunk táncolni* szállóigévé vált címet adták. És ezzel a zenekar is tovább fogyott, *Phil* is elment, a megmaradt két tag pedig vadozatúj énekest vett a csapatba. Nem volt rossz választás, de ők is tudták, hogy így már csak ideig-óráig lehet folytatni. Egy albumot és egy világturnét értek meg így együtt, és nem várták meg az ezredfordulót.

Milyen a *Genesis* zenéje? Zavartbaejtően sokszínű és sokféle ízlést kielégít. Aki az elborult, fordítgatni is érdemes szövegű, szépen hangszerelt zenét kedveli, az felteheti a hetvenes évek albumait. Aki szerette a nyolcvanas évek zenéjét, a jó dallamú, gyors dalokat, igényes

slágereket, az is megtalálja a maga csemegéjét. Vannak itt lány melódiák, nyugodt gitár- és billentyűszólók, disszonáns témák és bántóan elektromos hangzású számok. Jómagam is csak csemegézni merek a zenekar életművéből, és azt is mértékkel. Mert ez a csapat is az örökkévalóságnak dolgozott, ezt figyelembe véve pedig azt kell mondanom, hogy van idő...

**Két művész, hasonló hangulat, majdnem egykorúak,
majdnem honfitársak, egy dal erejéig összetalálkoztak útjuk
a könnyűzene eme ritkán járt mezsgyéjén**

Ezt a zenekart egyszerűen annyira elismerte mindenki a felbukkanása idején, hogy igazán nem érezhették magukat meg nem értett művészeknek. Második generációs csapat, talán azért is léptek színpadra, hogy szót emeljenek az igénytelenség ellen azokban az években, mikor már a rock nagyon üzletté vált és egyre kevésbé képzett zenészek hódítottak teret a könnyűzenében. Visszajött a divatba az elmélyült zenehallgatás a háttér- és tánczenék elszaporodása után, de ehhez új muzsikát kellett teremteni. Minderre egy magyar származású nyurga fiatalember vállalkozott, akit *Mark Knopfler*nek hívtak. Maga köré rántott néhány megbízható muzsikust és egyszer csak megjelent egy kislemez *A szving szultánjai* címmel. Követte a bemutatkozó album, mely csupán a zenekar kiejthetetlen, furcsa jelentésű nevét viselte: *Dire Straits*.

Semmi külsőség: a színpadon egy jóképűnek nem nevezhető srác farmerban, színes hajpánt a homlokán (kopaszodás ellen), idétlen, ámde szívderítő vigyor, kezében gitár, és ujjai úgy pengették hangszerét, mint még soha más. Nem volt virtuóz, ámde talán elfelejtette, hogy elektromos gitáron játszik, merthogy minduntalan akusztikus hangokat kísérelt meg kicsalogatni belőle. Énekhang? Valami biztosan volt, de a dalokhoz jobban illett a mormogó, elbeszélő előadásmód, melyet néha csodaszép dallamok fűszereztek.

Vidám volt, friss, szórakoztató. És mesélt. Történeteket a sürgönyutakról, Rómeóról, Júliáról, az akkoriban létrejött Music Television divatzenészeiről, az élet folyamáról, magánnyomozásról, szerelemről. *Mark* egymaga írta, hangszerelte dalait, és jelentéktelenségében jelentőség-teljes alakja legendává vált. A zenekar legismertebb lemeze talán a *Fegyvertestvérek* c. album, amely a világon először digitális technikával készült, és joggal: finom gitárpengetéseit, csendes balladáit nem zavarhatta meg holmi zaj, sűgás. A klasszikussá vált album egyes dalai, *Az élete menete* és a *Pénz semmiért* c. számok mai napig kedvelt darabjai a rádióállomásoknak. Ezen a lemezen volt egy kompozíció, melyet hamarosan magyarul is hallhattunk, merthogy *Sztevanovity Dusan* magyar szövegével *Zorán* adoptálta a csodaszép dalt. Az eredeti szöveg valahogy így hangzott:

*Kedves, látom elszomorít e világ
Embernek választás a rosszaság
Amit tesznek és olykor mondanak
De én letörlöm arcodról a gondokat
Elkergetem a hasztalan félelmet
Amely miatt a kék ég oly szürke lett*

*Miért aggódnál?
Fájdalmat nevetés követ
Esz után napfény jöhet
És ez mindig ugyanígy megy
Hát miért aggódnál?*

A *Dire Straits* a nyolcvanas évek közepén eljött Budapestre videoklipet készíteni, és mehökkentő módon az éppen futó *Első Emelet* együttest kérte fel partnernak. Szegény *Kikiék* sejtették talán, hogy legnagyobb nyilvánosságukat kapják a videó által? Mindenesetre ott

voltak. A csapat aztán majd' egy tucat album után olyan csendben, észrevétlenül szűnt meg, ahogyan létrejött. Utolsó stúdiólemezüik a Minden utcán címet viselte, majd lebonyolítottak egy koncertturnét és szépen visszavonultak. Az ezredforduló nélkülük múlt el. *Mark Knopfler* azóta szólóban olykor megjelentet egy-egy filmzenét vagy albumot, és majdnem mindegy, hogy milyen név szerepel a lemezborítón: a döbbenetesen megőszült hazánkfia keze nyoma nem téveszthető össze semmivel. És ezek a finom ujjak immáron örökre beírták magukat a zene-történetbe.

És hál' Isten, nem kell messze mennünk, hogy idehaza is találjunk egy jelentős művészt, aki ugyanúgy, ahogyan *Mark Knopfler*, nem törődik holmi külsőségekkel, nem teremt zenéje köré különösebb látványt, showt és csillogást, egyszerűen csak mormogva előadja dalait.

Azt mondják, minden országnak megvan a maga megszálgitáros zenésze, aki közönsége „helyett mutatja meg, hogy mi lakik mélyen a szívükben.” Amerikában *Bob Dylan* vagy *Leonard Cohen*, nálunk *Zorán*.

Nagyon rég kezdődött, egy majdnem elfelejtett korban, amikor a háború miatt egyedül, apa nélkül felnőtt kiskölykök szólásjogot követeltek maguknak és saját zenét teremtettek, amit beat-nek nevezett el valaki. Angliában *Beatles*, Magyarországon a *Metró*, az *Illés* és az *Omega*. Két jugoszláv nevű testvér, *Zorán* és *Dusán Sztenanovity*, dalaikat hallva hatalmas siker. Bár a *Metró* megszűnt, *Zorán* folytatta, felnőtt és stílust teremtett: a filozofikus rockot. Ha kellett, egy akusztikus gitáron, ha kellett „unplugged” módon, nem félt az ódivatúnak bélyegzett tangóharmonikától sem, és biztosra mehetett, *Presser Gábor* és *Sztevanovity Dusán*, dalainak két szerzője mindig „kimondta, amit gondolt”.

Háromperces műfaj, ahogy maga *Zorán* jellemezte dalait, életek, érzések, fohások belesűrítve pár hangba, „négy akkord”-ba, két gitárba. Megannyi hangulat, a múlt kicsiny szeletei, és egy gondolkodó, érző ember vallomásai szerelemről, a változásról, személyes tragédiákról, humoros percekéről. Nem harsány, nem világmegváltó, nem bölcseledő módon. Lehet érzelmesen elmélkedni az értékekről és a megbecsülésről:

*Hogy értsd, egy pohár víz mit ér
Ahhoz hőség kell, ahhoz sivatag kell
Hogy lásd, egy napod mennyit ér
Néha látnod kell
Az élet hogyan fogy el...*

Megszólalhat a vágy furcsa belső konfliktusaink megértésére:

*Amíg a szívem olykor másért dobban
És a szerelmem azt mondja, nem baj
Addig jó nekem*

De belefér egy fohász is akár:

Adj erőt, és adj időt...

Egy életre szóló tanáccsal lát el, ha engeded:

Szelíd legyél, derűs és hallgatatag...

És kétségbeesett napokon megajándékozhat a reménnyel:

*Majd egyszer, tudod, eljön majd a nap
Csak kérlek sose mondd, hogy elmarad
S ha az átkozott idő
Mint hűtlen szerető
Addig meg nem csalt
És az életem kitart
Jó lesz - egyszer majd...*

Zorán a nyolcvanas évekre már megteremtette állandó közönségét, sőt mintha ez a közönség újra meg újra feltöltődött volna fiatalokkal, így megvalósulhatott a kétévenkénti új nagylemez megjelenés, és a csendes turnék is rendszeresen. Az ötvenes éveit taposó művész albumai, fellépéseinek élménye ma egyfajta menedék a világ zajától, a divatzenéktől, az érzéketlenségtől egy békésebb világba, ahol még vállalhatók és nem szégyen tárgyai az érzelmek. Persze ehhez le kell csendesedni és megvárni, míg elül a háborgó vihar odabent. Azután megszólalhat a gitár és az a mély hang:

*A ritka percek selyemszalagját
Most együtt bontsuk fel
A számlát úgysem veszíthetjük el
Most mégis rejtjük el....*

Hiába, ami hiteles, az hiteles. Zoránt mindig is tiszteltem, amikor megszólalt egy dal a rádióban, mindig lecsendesültem, lelassultam és meghallgattam. Volt, hogy életem nehéz szakaszaiban helyettem mondta el fájdalmaimat, érzéseimet. Olykor mélyen belém martak dalai, máskor elringattak, felemeltek, megvigasztaltak. És a sors különös útjain egyszer találkoztam egy lánnyal, akinek Zorán volt az egyik kedvenc magyar előadója, és ezt követően számos fehérboros, zenehallgatós estét teremtettünk együtt. És minden második évben megvettem Zorán aktuális lemezét, és kétszer volt szerencsém látni őt élőben is városunkban.

Azért az amcsiknál is érdemes elidőznünk, fura zenészek vannak arrafelé, de sok a szent, annyi szent

Kevés olyan trió létezik a rockzenében, amelyik olyan magas szintű zenét volt képes produkálni, mint a *Rush*. Talán az *ELP* zenekar említhető velük egy napon, ők sem alkalmaztak soha segédzenészeket még fellépéseik alkalmával sem, minden hangszert ők maguk szólaltattak meg ugyanolyan, vagy éppen jobb minőségben, mint a stúdiólemezeken. Persze tárgyalt zenekarunk ettől még nem vált volna legendává és Kanada legjobb rockbandájává.

A *Rush* úgy indult, mint sok együttes akkoriban. Meghallgatták a *Led Zeppelin* első albumait és egy új világ nyílt meg előttük. Igen, döntöttek. Ez az, amit játszani akarunk, ezt a kíméletlen, ám igényes, kemény, de komoly rockot, amely megszólaltatja az emberi érzelmek teljes skáláját. Így a *Rush* elindult. Első lemezükön *Geddy Lee* énekes úgy hozta a magasabb hangokat, hogy példaképe, *Robert Plant* is megirigyelhette volna. Nem is volt semmi baj ezzel, csak az, hogy a csapat még nem volt eredeti. Hangszeres tudásukban nem volt semmi kivétel, de még kellett egy-két album, míg megtalálták saját hangjukat, amely a tengeren túl azt képviselte, amit Angliában már oly sok remek csapat: a progresszív rockot.

A *Rush* dobosa azon kívül, hogy a világ egyik legvirtuózabb és legeredetibb dobosává nőtte ki magát az évek folyamán, remek költő is volt. Szövegei igazi háttérrel adtak a zenekar elmélyülésre alkalmas zenéjének, szóltak az élet értelmének kereséséről, a bezárt szívekről, a tudomány veszélyeiről és korunk társadalmi problémáiról is. Mindezen gondolatok bonyolult ritmusok, kemény elektromos gitár és dallamos billentyűfutatok mögé-elé rejtve. *Alex Lifeson* gitáros megbújt a háttérben és szinte teljesen átengedte a helyet az énekes *Geddynek*, aki nyakában lógó basszusgitárjával még a billentyűs feladatokat is magára vállalta.

A nyolcvanas évekhez közeledve a gitárcentrikus rockhangzás finomodott, előtérbe került a szintetizátor, *Geddy Lee* a korai „kiabálós” énekstílusát mélyebb, bársonyosabb hangfekvésre cserélte, a zenekar pedig mind a régi rockzenerajongók, mind pedig az újabb születésű „metálosok” között megtalálta a maga rajongóit. És ezek a rajongók nem ritkán más sztárzenekarok tagjai közül kerültek ki, mert aki zenélésre adta a fejét, az nem tudott nem beleütközni a *Rush* nevű tananyagba. Így vált a *Rush* dobosa például a nagynevű *Iron Maiden* zenekar ütősenek etalonjává.

A lemezek megbízható minőséget jelentettek. Kb. tíz dal, csendben hallgathatók, de „táncolhatók” is, megfigyelni való hangszeres tudás, fordítgatni érdemes szövegekkel. Kiszámítható, de nem megunható. Nem nagyképű, de nem is igénytelen kompozíciók. Rendszeres turnék. Néha videoklipek.

Manapság a *Rush* még mindig dolgozik. Kicsit keményedtek, már nincs szükségük arra, hogy bárkinek vagy bárminek meg akarjanak felelni, pláne nem a mai szórakoztató zene igényeinek. Így ma is dübörög a dob, zúg a gitár és hullámszik a szintetizátor. A *Rush* halad a harmadik évezred idő-lépcsőjén felfelé az örökkévalóságba.

Videotékában dolgoztam jó pár évig, és mindig volt bent egy magnó a boltban. Így a betérő kölcsönzők rendszeresen részesülhettek abban az élményben, amelyet kazettagyűjteményem állandó hallgatása nyújthatott. Az egyik állandó főszereplő volt a *Rush*, melynek életművét szintén Szeitl Tomi barátom vette fel nekem, sőt a következő csapat is az ő ajánlása révén jutott el hozzám. Az én örökös kedvenc *Rush*-dalom egyébként a *Senki hőse* c. szám volt, amelynek a szövege az alábbiakban olvasható:

*Tudtam, hogy ő más volt, más a szerelemben
Bulira hívott, hol én voltam kisebbségben
Férfiasságom nem szenvedte kárát sohasem
Csak szélesebb valóságot mutatott nekem
Évek teltek, kétfelé sodródtunk
Aztán jött a hír, mondták ő elment
Szívemre éjsötét árnyékokot vetett*

*De senki hőse ő
Süllyedő gyermek-védelmező
Hasztalankór-gyógyító
Hős, repülőroncsot landoló
Örök titokfejtő
Hős, nem sármos sztár
Ki hősszerepre vár
Hős, nem elbűvölő lány
Kinek lelkét árulják
De kinek kell egy ilyen?
Senki hőse, ki veszi meg?*

*Nem ismertem a lányt, csak a családját
Életük korán megismerte a brutalitást
Próbálták, cipelték mit a szenvedés kimért
Hitükkel remélt emberi-emberség
Évek teltek, kétfelé sodródtunk
Aztán jött a hír, mondták ő elment
Szívemre éjsötét árnyékokot vetett*

*De senki hőse ő
Józan hanggal szemben tömeg, üvöltő
Hős, a célt büszkén felmutató
Munkáért jutalmat nem váró
Hős, nem bajnok ő
Profi játékot művelő
Hős, nem elbűvölő srác
Kinek nevét tékozzolják
De kinek kell egy ilyen?
Senki hőse, ki veszi meg?*

Szeretem őket. Egyszerűen példát mutatnak hivatástudatból. A dobos, aki szinte egyszerre vesztette el kislányát és feleségét, pár év kihagyás után mégis munkára jelentkezett zenekaránál, mert tudta, hogy úgyminden csak por a szélben. Ahogyan egy másik kedvenc zenekarom, a Kansas énekelte ezt meg egy dalban alább. Róluk nem sokat tudok. Csak azt, hogy jó hallani hegedűhangokkal megtűzdelt erőteljes zenéjüket, és hogy amikor ezt a dalt meghallom, akkor mindig egy szőrös őshippi jut eszembe hatalmas hajjal, szégyenlős mosollyal és a természetéhez képest valószínűtlenül kicsi hegedűvel, amint úgy játssza a dal záró szólóját, mintha sohasem akarná abbahagyni. A hegedű pedig cincog, egyre halkulva, ahogyan a hangok lassan eltűnnek a térben, a Kansas zenekar pedig az időben...

*Szemem lehunyom
Egy pillanat csak
Majd az is elillan
Álmaim sora
Szemeim előtt
Tűnik tova
A kétségben
Mint por a szélben*

*Az a régi dal
Csak egyetlen csepp
A végtelen tengerben
Minden, mit teszünk
Egy nap föld pora
Még ha nem is nézünk oda
Szélben száll tova*

*Ne birtokolj
Semmi nem tart örökké
Talán csak a Föld és az Ég
Kicsiny elcsúszás
És minden pénzzel
Sem vehetek még egy percet sem
Por a szélben
Mind azok vagyunk
Por a szélben
Minden csak por a szélben*

Reménytelen. Két fiatalember még a hatvanas évekből. Egyszerűen olyan régen volt, hogy hazudnék, ha azt mondanám, hogy igen, még mindig fiatalok százazrei járnak el a koncertjeikre, satöbbi. Ez azért sem lehet igaz, mert a duó már évtizedek óta nem ad koncerteket. Reménytelen a meggyőzés, a rábeszélés is, egyetlen mód létezik, hogy talán mégis elérjen hozzánk, kétezren túli emberekhez ez a muzsika.

Egy magányos vagy éppen kettesben töltött este, ami nem mentes az érzelmekről. Egy gyertya vagy lehalkított fény. Esetleg némi bor, ami eloldja a köteleket, melyek még a gépi világhoz kötnek. Aztán jöhet egy kopott lemez, vagy akár egy szalonképesebb CD, és megszólalhat a Csend hangja. Leheletfinom ének, mindig két hang és a háttérben olyan „alibi-kíséret”, amely talán joggal készíti fanyalgásra azokat a hallgatókat, akik a virtuozitás és a zene közé egyenlőségjelet tesznek.

*Hello sötét, régi cimborá
Most beszédem van veled újra
Mert lassan megrémiszt egy látomás
Megfogant, míg elcsalt az álmodás
És a kép, melyet agyamba ültetett
Még megmaradt
A csend hangjai alatt*

*Nyugtalan álom felriaszt
Szűk utca köveihez tapadt
Utcai lámpa fénykörében
Gallérom feltűröm a hideg ellenében
Szemeimbe szúr a neonlámpa fénye
Kettéhasított éje
A csendhangok érintése*

*És a meztelen ragyogásban
Többtízezer embert láttam
Szavak nélkül szóltak
A fülek némán hallgattak
Dallamok nélküli dalokat írtak
És senki sem merte itt
A csend hangjait megzavarni*

*„Bolondok”, szóltam, „nem látjátok
A csend rákként telepszik rátok
Hallgassatok, mert ígét hirdetek
Érintsetek, mert nyújtom két kezem”
De szavaim, mint eső cseppjeit
A csend hangjai mind elnyelik*

*És a sokak mind leborultak
A neon-istenhez, mit megalkottak
És a jel már figyelmeztetett
A fényből szó keletkezett
És szólt: „a próféták szavait
Keresd aluljárók falain
És bérlakások halljaiban”
S mind visszhangzott a csend hangjaiban...*

Mert *Paul Simon* és *Art Garfunkel* nem akart, nem is tudott virtuóz zenét játszani. Ők dalokat írtak, háromperces, egy gitáron is előadható számokat érzelmekről, *Paul Simon* költői szövegeivel. Szerelemről. Barátságról. Éhezésről. A csendről. Nagyon lágyan, nagyon halkán, nem tolakodóan. Mindezt abban a korban, amely vevő volt mindenre, ami rock, és az akkori tinik oly becsben tartották a lemezeket, mint ritka kincset szokás. Semmi „image”, két farmeres srác kócos hajjal, egy hórihorgas és egy apró emberke. Előbbi a duó feloszlása után eltűnt, utóbbi még a nyolcvanas években is sikeres zenész volt, mielőtt visszavonult.

Nagyon mélyről kezdték, az utcáról, aztán később stadionokat töltöttek meg rajongókkal. Nem volt sok lemezük, de rengeteg slágert hagytak hátra. Nem erőlködtek, nem akartak „komoly” művészeknek látszani, és amikor úgy érezték, hogy elég, abbahagyták. Nem vettek részt abban a hatalmas üzleti vállalkozásban, amelyet még mindig rockzenének neveztek később egyesek. Mertek eltűnni, mertek nem visszatérni és régi dicsőségük fényében sütkérezni. Mertek hatvanévesek lenni, és mernek meghalni is majd.

És mégis: vannak még, akik egy-egy meghitt estén meghallgatják dalaikat, és Karácsony körül is sokszor előkerül, feltámad egy-két dallam, ami őket idézi. És ez most már így lesz talán, amíg ember él a Földön.

Későn ismertem meg őket egyébként. De nem túl későn. És amikor nemrégiben kezembe került egy cikk, amely a két régi barát amerikai fellépését hirdette, könnybe lábadt a szemem. Mert az újságban volt egy fotó is, rajta két öregember, két nagyon-nagyon öregember olyan tekintettel, olyan múlttal és lélekkel, amelynek elviseléséhez valóban nem adatott nekik más út, minthogy dalokba menekítsék.

Egy kis csend után most jöjjön egy mély hangú úriember. És e ponton kérem egy kedves barátom, Göbolyös N. László segítségét az illető bemutatásához. Ismerve az ő érzéseit, rajongását *Leonard Cohen* iránt, úgy gondolom, méltatlan lenne, ha nem ő vezetné be ezt a részt.

Kicsoda ő valójában? Meg lehet-e határozni valakit, aki lengyel-orosz zsidóként Kanada legfranciább városában, Montrealban jön a világra, de költői anyanyelvén az angol válik? Keretbe lehet-e szorítani valakit, aki egyaránt otthonra lel a New York-i klubokban és kocsmákban, a kaliforniai Mount Baldy-ban alapított zen buddhista kolostorban, miközben apái hitét soha nem tagadja meg, és közben negyven éve rendszeresen elzarándokol a mesés görög Hydra szigetére, hogy feltöltődjön, hogy elébe menjen azoknak a kegyelmi állapotoknak, amelyekre minden költőnek szüksége van? Tűr-e korlátokat olyan alkotó, aki volt pályája kezdetén, mint számos 60-as évekbeli pályatársa, „egyszálgitáros folk-énekes” (kezdetben valóban ráfogták, hogy Bob Dylant utánozza), aki később belement Phil Spector hangburjánzó utcájába, a 80-as években pedig szinte egyszerre talált rá a klezmer-gyökerekre és a legújabb technikai újításokra, amelyeknek köszönhetően még toplista vezető albumot is sikerült neki készíteni? És egyáltalán miként közelítsünk meg egy olyan művészt, aki már elismert költő, író hazájában -- a Gyönyörű vesztesek című regénye után azt írják róla: „James Joyce nem halt meg -- Kanadában él” -- aztán 33 évesen fogja magát és gitárját és énekelni kezd, állítólag azért, belátta, hogy a zenélésből jobban meg lehet élni, de aki számára a zene és a költészet olyan szervesen összekötődik, ahogyan ezt csak a XX. század blues-ban és bebopban ázott Amerikában lehetett megélni?”¹²

Leonard Cohent akkor ismertem meg, amikor megszerettem *Zorán* Volt egy tánc c. dalát, és a lemezborítót böngészve meglepetten fedeztem fel, hogy a szám eredeti szerzője egy bizonyos *L. Cohen*. Megszerezve az eredetit, úgy találtam, hogy az angol dalszöveg sem kevésbé érdekes, mint a *Dusán*-féle csodaszép magyar sorok.

Van egy padlás
Hol gyerekek játszanak
És ahol majd egyszer
Veled lepihenek
Magyar lámpagyújtók álmában
Édes délután homályában
Látom ahogy megkötöd
Bánatod nyáját
Mint a bárányokat
Vagy hóvirágcsokor szárát
De itt egy tánc

¹² Ezeket a sorokat Göbolyös N. László internetes honlapján találtam, ahol a szerző természetesen az idézettnél jóval bővebben méltatja *Leonard Cohent*, sőt számos versének magyar fordítását is közli. Az érdeklődő olvasó mindezeket megtalálja az említett honlapon: www.starkingnet.hu/gobolyos

*És vele jár:
Hogy „Sose feledlek már”*

Persze, mint utólag rájöttem, ez az úriember volt az előadója annak a borzongató dalnak is, amely a Született gyilkosok¹³ c. film kezdő képsorainak alaphangulatát adta meg:

*Kedves, csak várok én
Éjjel s nappal
Időt sem nézve
Fél életem által
Mennyi hívást kaptam
Mennyit küldtél nekem
De én csak a csodára vártam
Hogy bekövetkezzen...*

Leonard Cohen azóta életem része. Gyakran elkísér álmaimba, gyakran elaltat, hiszen utolsó lemeze morfondírozós dalai és a pincemély hang kiválóan alkalmas arra, hogy elvigyen a tükrökön túlra. Vállalom mindezt, és örömmel vele tartok. Végre kipihenhetem más kedvenceim remekül virtuóz gitár- vagy billentyűfutamait, és egy valódi költő társaságában tölthetem estéimet.

¹³ Oliver Stone nagy vihart kiváltott filmje a társadalomban elburjánzott erőszakról és a média hatásáról. Sokan nem szerették. Nem csoda. A tükrök néha kényelmetlenek tudnak lenni.

**Végül, itt a csúcs közelében következzenek azok, akik nyíltan
felvállalták a Legmagasabb iránti elkötelezettségüket.
Magyar földön vagyunk immár**

1993-ban megjelent egy nagyon fontos lemez. A borítón egy félmeztelen férfi furcsa jelekkel körülvéve, maga is furcsa pózban tárja szét karjait. A lemez címe csak egy évszám volt: 1993. És az előadó neve: *Révész Sándor*.

Őt aztán nem kell bemutatni a nálamnál picivel korábban születetteknek. Merthogy egyszer Magyarországon létrejött egy *Piramis* nevű zenekar, amely a rocklexikonok szerint a legteljesebb mértékben és a legmegfelelőbb módon fejezte ki az akkori hátrányos helyzetű fiatalok - a könyvek szerint: csövesek - életérzéseit. A magam szelíd, közbevető módján megjegyzem, hogy efféle életérzésekhez nem feltétlenül kellett csövesnek lennie az ember fiának, elég volt, ha egy közepesen zűrös munkáscsaládban nőtt fel. Sőt még azt is megjegyzem, hogy jómagam nem szerettem annyira a *Piramist*, mint lehetett volna. Viszont *Révész Sándor* eme második szólóalbuma döntő fontossággal bírt életemben. Miért is?

E kérdésre nehéz válaszolni anélkül, hogy ne menjünk bele a rendszerváltás utáni (egyik) divathullám elemzésébe, amely az ezotéria gyűjtőfogalom alatt vált (félre)ismertté. Szóval arról van szó, hogy az évtizedekig eltiltott szellemi irányzatok, beleértve a keleti vallásokat, filozófiákat, a parapszichológia egyes irányait és a természetgyógyászat bizonyos területeit, szóval mindezek nem voltak hivatalosan művelhetők, kutathatók, és a tájékoztató irodalom is hiányzott a könyvesboltok polcairól. Namármost ugye 1999 után mindent szabadott, így természetesen e területen (is) túlzásokba estünk, és ember volt a talpán, aki józanul tudott válogatni a hatalmas könyv, film, tanfolyam, stb. áradatból, amely rázúdult az érdeklődőre e tárgyban. Viszont újra felfedezték a korábban perifériára szorított olyan kaliberű szerzőket, mint Hamvas Béla, Szepes Mária, és például olyan korábban bezúzott könyvek kerülhettek ismét kiadásra, mint a Vörös oroszán¹⁴. Nos, *Révész Sándor*t is megérintette eme új áramlat, olyannyira, hogy egy teljes lemezt szentelt élményeinek.

A lemezen szót kap a pénzzel kapcsolatos tapasztalat, illetve egy javasolt hozzáállás:

*Ember, hol a mérték,
Nem tudod, de legalább
Magadat mentsd meg!*

Megfontolandó tanácsot ad azoknak, akik saját akaratukat, nézeteiket mindenáron rá akarják erőltetni környezetükre:

*Hallgattam tibeti titokzatos zenét
És megszólalt bennem a múlt
És rájöttem, hogy amennyi ember
Ugyanannyiféle az út...
Ami neked jó, az még nem biztos, hogy nekem is...*

¹⁴ Ez az a könyv, amely mindig akkor lép be az ember életébe, amikor a legnagyobb szüksége van rá. És persze olyan is előfordul, hogy valaki soha nem találkozik vele. Ez is teljesen normális. Egyébként a halhatatlanságról szól.

Remek sorok szóltak a szerelemről:

*Megérintett a végtelenség
Alig értettük, hogy mi történt
Ízlelgettük a szerelem ízét
Játékos gyerekként
Aztán hajnal lett és a Nap is felkelt
Elindult az élet
Szelíden szóltál: Soha ne hagyj el
Boldogtalan lennék nélküled*

*Bennem a véred a tűz ami éltet
Tenger a cseppben e tűz
Benned a vérem a tűz ami éltet
Hozzád vérszövetség fűz*

És itt volt az a dal, ami - akár hiszik, akár nem - annyi erőt adott, hogy még a mai napig is sokszor e dalhoz fordulok, ha biztatásra, támogatásra van szükségem:

*Szívedből szeretet árad
Tanulj, míg forog a Föld
Keresd meg az igazi vágyad
És tedd azt, amit akarsz!*

Révész 1994-ben fantasztikus koncertet adott a Budapest Sportcsarnokban, ahol az egybe-
gyűlte láthatták, hogy még mindig létezik olyan ember, aki színpadra és énekesi pályára
született. A fenti dalt a közönség kórusban énekelte, és amikor a végén csak a „tedd azt, amit
akarsz” dübörgött a csarnokban, nos akkor komoly elhatározás érett meg bennem, hogy
változtatok életem egy akkor már görcsössé korcsosult részén. De ez bizonyára nem érdekli az
olvasót. Az már érdekesebb, hogy Révész ezután csak 2003-ban jelentkezett új lemezzel, amely
részben sajnos csupán régi dalok új változatát tartalmazta. Ezen már nem érződött az a tűz és
mondanivaló, amely az idézett albumon. De nem is baj. Ha *Sándor* csak azt a bizonyos 1993-as
munkát adta volna ki életében, akkor is beírta volna magát ha nem is a rocktörténetbe, de az
értő emberek szívébe mindenképpen.

Most pedig vissza a kezdetekhez. Ugye emlékszünk még az *Eddára*? És arra, hogy mennyire
méltattam egy lágy hangú gitárost a zenekarral kapcsolatban? Nos, a történet ott szakadt meg,
hogy valamikor 1983 körül az *Edda* feloszlott, aminek nem elhanyagolható oka az volt többek
között, hogy a két frontember, *Pataki Attila* és *Slamovits István* már nem bírta egymást el-
viselni. *Pataki* aztán két évvel később újra feltámasztotta zenekarát, amibe *Slamó* már nem fért
bele, a kismizett gitáros pedig egy csúnyán depressziós lemezzel válaszolt az új-*Eddának*:

*Én már csak menekülök
Már nem tudok mit mondani...*

Persze ez nem volt igaz, és *Slamó* saját maga bizonyította be ennek ellenkezőjét. 1990-ben
ugyanis egy vadonatúj zenekar mutatkozott be első lemezével. A csapat neve *No* volt. A zene
pedig igazi gitáralapú rockzene, nyers, de nem brutális, lelkes és friss. Egy szárnyaló hangú
énekes és olykor eddás dallamok, gitárfutamok. Merthogy *Slamó* új csapatot hozott össze,
ahová később befutott az *R-Go* volt dobosa is. Kifinomult vállalkozás volt ez. Gyanútlan fülek

nem is sejtették, hogy egy ízig-vérig keresztény szellemiségű zenekar első lemezét hallgatják, viszont ha már ezt megtudták, akkor egyből a helyükre kerültek a fura dalszövegek. Nekem mindig az volt a gyanúm, hogy *Slamó* cenzúra és javítás nélkül leírja, ami eszébe jut, amiből néhol hajmeresztő rímek és sorok keletkeztek, de a *No* épp ezért volt különleges. Kedvenc dalom kezdetben ez volt:

*Hallottalak sírni téged
Egy éjjel, mikor eső esett
Fekete kalap takarta arcom
Nem láttad árnyékom a holdfényben*

Ha pedig hitre, valódi hitre volt szükségem, szívesen hallgattam az alábbi sorokat:

*Gyere hívlak, gyújts tüzet nekem
Mutass egy utat, amit követhetek
Ha vége a dalnak, adj nekem hitet
Amivel még tovább élhetek...*

Kell ennél több? A *No* három lemezt adott ki, majd csendben feloszlott. Nyugodtan merem kijelenteni, hogy a zenekar a magyar rockzene egyik legfontosabb csapata volt, ha nem is a legharsányabb. *Slamó* pedig a legőszintébb magyar énekhang. A *No* ezekkel a sorokkal búcsúzott közönségétől:

*Kilencvenes évek, Isten hozott!
Kilencvenes évek, kigyulladok!
Rohanó téli folyók ereimben...*

Akinek van füle hallja meg, ahogyan mondani szokás. Nem kevésbé ismeretlen volt a következő zenekar se, akiknek érdekes módon mindössze egy lemezét hallgatom igazán szívesen, de azt nagyon. A nevük: *After Crying*.

A tagok nem is tagadhatják le, hogy *ELP* és *King Crimson* rajongók. Merthogy előszeretettel használják az említett zenekarokra jellemző dallamokat, zenei fordulatokat, és egyáltalán. Persze mindez még nem von le semmit a csapat érdemeiből. Hozzám legelőször a *De profundis* c. lemez jutott el, aztán a többi is, de a mai napig ez maradt a kedvenc. Ez idő tájt pedig nem is követem már a zenekar sorsát, ami lehet, hogy nem túl átgondolt. De ez az egy lemez egy ideig nem tudott kikerülni a lemezejátszómból. Meglehetősen apokaliptikusan kezdődött, hogy azután a végére mennybe vigyen:

*Szíved oly kemény, csupa kiáltás
Te se élted át: te vagy a képmás
Te se hitted el, hogy a vízen jár
Sose tetted azt, amit akartál
Ne rohanj tovább...*

Csodálatos zongoraszólók, versbetétek, vonatkerekek kattogása és fantasztikus, többtétéles kompozíciók, vagyis tényleg minden jó, ami jó volt annak idején *Emersonéknál* vagy *Fríppéknél*. Mindezt tetézi, hogy akusztikus hangszerekhez is bátran nyúlt a zenekar és nem féltek a szimfonikus megszólalástól sem. Akkoriban sűrűn dühöngtem, hogy ilyen magas színvonalú produkciók miért nem kaphatnak helyet a rádiókban, tévécsatornákon. Ma már úgy látom, hogy méltatlan lenne. Mert valóban nem szabad a disznók elé gyöngyöt szórni...

Kortársak, kollégák, honfitársak a *You and I* együttes, amely azt a célt tűzte ki maga elé, hogy népszerűsíti és egyben magyarrá formálja a Yes zenekar örökségét. Nemes cél, és Völgyessy Szomor Fanni csapata sikeresen meg is valósította eme elképzelést. Az egyik Diákszigeten láttam őket egy amatőr színpadon (!), ahol még vagy huszadmagammal álmélkodhattunk azon, hogy ez a huszonéves fiatalokból álló, tökéletesen háttérben létező hobbyzenekar tökéletesen adja vissza a Yes legbonyolultabb, nemritkán húszperces darabjait. Az akkoriban fénykorát élő magyar Yes-klub sokat segített a csapatnak az ismertté válásban, és első nagylemezüket bizonyára a mai napig sokan őrzik gyűjteményükben és a szívükben egyaránt.

*Sír, sír a nyár
A hosszú fény
A forró erdő
A messzi táj
Vár, vár az ősz
A percnyi báj
A nyirkos szellő
A búcsúzás*

Utoljára egy budapesti Yes koncerten láttam őket a közönség soraiban. Második nagylemezük angol nyelvű csodálatos felvételeket tartalmazott, az ezt követő korongon megpróbáltak egy koncept (egy alap-mondanivalóra épülő, egybefüggő) albumot létrehozni, szerintem nem volt maradéktalanul sikeres az ötlet. Azóta nem tudom, hogy mi van velük. De azon a végtelenül barátságos és emberi ösvényen, melyet kitapostak, remélhetőleg még sok ifjú titán fog felfedezőútra indulni.

Megköveznek talán, de e helyütt kell megemlítenem egy vérbeli magyar rockegyüttest, akik bár nem felelnek meg maradéktalanul a címben megfogalmazottaknak, mégis dalaik kifinomultságát, szövegeik költőiségét hallva, ide kíváncsoznak a fellegekbe. Mint a mesebeli káromkodó szerzetes, aki nem tudta, hogyan kell helyesen imádkozni, és a víz felszínén futva rohant a misszionáriusokhoz megtudakolni azt, mire azok legyintettek, mondván: neki mind-egy. Ez a csapat is trikóban, bőrcuccban, döngölős számokkal is el tudta vinni a mennybe a rajongóit.

*Úgy emlékszem: rég
Talán gyermek voltam még
Nem tudtam a szép
Érdek nélkül mennyit ér
Nem tudtam a csend
Ha túl hosszú, mit jelent
S nem tudtam a jó
Kitől elfogadható*

*Keserű a méz, amikor nincs hozzá kenyér
Szomorú a vágy, mikor egymagamban ér
Mert mellettem él
Egy kékszöke lány
De nem láttam arcát
Még nem hallottam soha hangját*

*Hosszú volt a tél
Reméltem egyszer véget ér
És elolvadt a hó
De szívem mégis tiszta jég
Kit barátoknak hittem
Ma elment mellettem
Éreztem hirtelen
Mégfagyott szívem*

*Idegen világ lesz az életünk
Kihűlt világ, és ebben élhetünk
De a barátodért, a szerelmedért
Annyit mégis megtennél
Szólj még egy szót
Az utolsó szót...*

Kell ennél több? A *Karthago* zenekar a nyolcvanas éves közepén dolgozott pár évig és három lemezt hagyott az utókorra. Dicséret illeti *Takáts Tamás* tiszta magas hangját és feltűnően szép kiejtését. Ilyen minőségű produktumok után számomra rejtély, hogy miképpen volt képes ez a kivételes énekes olyan zenéhez adni a nevét, amit később a *Takáts Tamás Dirty Blues Band* játszott. Így el kell fogadnom Fodor Ákos¹⁵ kortárs költőnk vélekedését, miszerint „színaranyból is készül számos giccs, bizsu”.

Azt hiszem, elfogyott a mondanivalóm. Sokan most talán csalódottan hördülnek fel, nem azért mert véget ért eme iromány, hanem mert nem esett szó benne olyan halhatatlan legendákról, mint például a *Beatles*, a *Doors*, vagy akár *Steve Winwood*. Szabadkoznom is illik emiatt, noha valahol az elején hangsúlyoztam az írásmű szubjektivitását, vállalva hogy ezen beszámoló csupán híven követni igyekszik azt a folyamatot, amely eljuttatott a nagyon könnyűzenétől a kissé nehezebb könnyűzene szeretetéig, becsüléséig. Valószínűleg egy tíz évvel később írt hasonló írásmű tartalmazna e helyütt nem említett nagyszerű zenéket, formációkat is, tudva azt, hogy az alapkövek immáron változatlanok maradnak és a fentebb méltatott Istenek pozícióját már semmi sem ingathatja meg.

A napokban nem ritkán egy *Sting* nevű előadóművész lemezei fordultak meg leginkább lemezzátszómban. Így az ő egyik versével búcsúzom az olvasótól. A dal címe: *Törékeny*, és ez ránk, emberekre vonatkozik. Remélem, hogy a rockzene még sokáig képes lesz óvni és felmutatni is egyben ezt a törékenységet, noha ő maga is egyszerre kökemény gyémánt és ugyanakkor bármikor darabokra széthullani kész kődarab.

*Ha vér csordul, mikor test és acél összeér
S mindent elborít az esti napfény-vér
A holnap esőcseppjei mossák el a foltokat
De nyomot hagy s rossz gondolatokat*

¹⁵ Fodor Ákos: rejtőzködő kortárs költőnk, aki bár túl van egy tucat versesköteten, mégis könyvei kizárólag a budapesti Írók boltjában kaphatóak. Akit bővebben érdekel a magyar haiku mesterének életműve, az rátalálhat a Fabyen kiadó honlapján: www.fabyen.hu vagy a Magyar Elektronikus Könyvtárban is: www.mek.iif.hu

*Talán ez volt az utolsó fontos tett
Az élet-viszály végére pontot tett
Még nem származott semmi az erőszakból
Azoknak kik megszülettek a düh-csillagból
Nehogy elfelejtsük milyen törékenyek vagyunk...*

Dunaújváros, 2004. január 7.

A könyvben idézett dalok előadói és címei sorrendben

Hungária: Limbó hintó
Edda: Kölyköd voltam
Edda: A keselyű
Edda: Érzés
Edda: A barát
Edda: A színház
Vikidál Gyula: Szállj fel szabad madár (István a király)
P. Box: A zöld a bíbor és a fekete
P. Box: Kő kövön
Alphaville: Forever young
Alphaville: Jerusalem
Talk Talk: Life's what you make it
R-Go: Egy alacsony férfi dilemmái a szerelem körül
R-Go: Fordított világ
R-Go: Nem igaz
Metallica: Enter sandman
Metallica: The unforgiven
Supertramp: School
Supertramp: It's a hard life
Yes: Time and a word
Yes: Changes
Anderson Bruford Wakeman Howe: The meeting
Yes: The messenger
ELP: The end
ELP: Still... you turn me on
Dream Theater: Wait for sleep
ELP: Stones of years
King Crimson: Epitaph
Led Zeppelin: Stairway to heaven
Led Zeppelin: Since I've been loving you
Deep Purple: Child in time
Blackmore's Night: A ghost of a rose
Pink Floyd: One of these days
Pink Floyd: Seamus
Pink Floyd: Echoes
Pink Floyd: Mother
Pink Floyd: Another brick in the wall
Pink Floyd: Goodbye blue sky
Pink Floyd: Empty spaces
Pink Floyd: Don't leave me now
Pink Floyd: Stop
Pink Floyd: Sheep
Pink Floyd: On the turning away
Roger Waters: It's a miracle
Pink Floyd: High hopes

Jethro Tull: Budapest
Yes: Turn of the century
Jethro Tull: Another Harry's bar
Dire Straits: Why worry
Zorán: A szerelemnek múltja kell
Zorán: Addig jó nekem
Zorán: Fohász
Zorán: Ne várd a májust
Zorán: Majd egyszer
Zorán: Ünnepe
Rush: Nobody's hero
Kansas: Dust in the wind
Simon and Garfunkel: Sound of silence
Leonard Cohen: Take this waltz
Leonard Cohen: Waiting for the miracle
Révész Sándor: Magadat mentsd meg
Révész Sándor: Mozdulatlan utazás
Révész Sándor: Tűz és jég
Révész Sándor: Tedd azt, amit akarsz
Slamó: Én már csak menekülök
No: Hallottalak sírni
No: Ha a dalom véget ér
No: Kilencvenes évek
After Crying: A világ végén
You and I: Ősz
Karthago: Az utolsó szó
Sting: Fragile

Felhasznált és ajánlott irodalom

- Göbölös N. László: A progresszív rock mai sztárjai (Laude 1989)
Göbölös N. László: Dalnok a balkonon - A Jethro Tull története (Lezli & Karel 1995)
Göbölös N. László: Genesis (Ifjúsági Rendező Iroda 1987)
Göbölös N. László: Led Zeppelin (Laude 1989)
Göbölös N. László: Vadpartok (Revelation 1994)
Kapuvári Gábor, Sebők János: Deep Purple (Zeneműkiadó 1987)
Kovács László Gábor, Zakar Zoltán: Rock legendák (Oskar 1992)
Közel a peremhez fanzine 1. évf. 2. sz. (Yes Kulturális Egyesület 1996)
Riskó Géza: Edda - vasrock (Budapest 1987)
Sebők János: A Beatlestől az új hullámig (Zeneműkiadó 1981)
Sebők János: Magyarrock I-II (Zeneműkiadó 1983)
Ürmös Attila: Pink Floyd (Cartafilus 1995)
Vasváry-Tóth Tibor: Emerson Lake and Palmer (Revelation 1999)
Vasváry-Tóth Tibor: Yes - A rockzene rendszere (Revelation 1994)